

STAV OLAV

Tysk stemme i eutanasi-debatten, s.3
“Er jeg min brors vokter?”

Per Vollset, s. 10

Døden - den siste fiende? - den milde søster?

Øivind Lyng, s.14

Monolog

Hierarkiet og legfolket, s. 19

Prestemangelen øker i Europa

Per Bjørn Halvorsen o.p., s. 22

Enighet om rettferdiggjørelseslæren

Karin-Helene R. Hognestad, s.24

Niels Henrik Abel - et foranskutt lyn

Pavenbudskap til statsjefer, s. 26

Rettferdighet og fred går hånd i hånd

ST. OLAV

Nytt år - ny årgang

Det står mye om sykdom og død i dette nummer av "St.Olav". Dystre emner i vintermørket? Men vi kommer ikke utenom tunge temaer som eutanasi og debatten om verdig omsorg for syke og gamle og hva som er "en verdig død". Et katolsk tidsskrift for religion og kultur kan minst av alt styre utenom dem, for her handler det i eminent forstand om kultur og om menneskeverd. Og da må religionen på banen - for menneskets skyld. Sandsdal-saken før jul og avisoppslag om svikt og forsømmelser inntil det umenneskelige i deler av sykehjemsomsorgen her hjemme, viser at her er behov både for praktiske tiltak og prinsipiell debatt.

"St. Olav" har også tidligere hatt innlegg i eutanasidebatten, denne gangen utgjør dette stoffet av gode grunner hovedtyngden. Under tittelen "Er jeg min brors vokter?" går den tyske filosofen og etikeren *Robert Spaemann* i dybden i eutanasi-debatten. Spaemann er en høyt respektert katolsk tungvekt - men leserne skal ikke la seg skremme av den grunn.

Kall tingene ved deres rette navn og bland ikke kortene i etikkdebatten, er noe av det *Helene Pande* har på hjertet. Hun har arbeidet ved livets ytterpunkter hele sitt yrkesaktive liv og stiller sterkt i eutanasidebatten: Hun er spesialist på barnesykdommer, har særlig arbeidet innen nyfødtdedisin, og er nå, som pensjonist, frivillig medhjelper i Fransiskushjelpens omsorg for alvorlig syke.

"Kall det ikke 'dødshjelp'," trygler *Per Vollset*, lege og samfunnsmedisiner, i artikkelen "Døden - den siste fiende? - den milde søster". Det som trengs, er "livshjelp" - et begrep Vollset slo til lyd for her i bladet allerede for et par år siden. Vår nye helseminister kom nylig etter, har vi notert oss.

Av andre innslag: Seniorjournalist *Baby Johannessen* er på banen om prestemangelen i den katolske kirke og de løsningsforslag jesuitten og sosiologen Jan Kerkshofs fremmer i en høy-aktuell bok. Fra det nordenfjeldske kommer følgende anbefaling fra fakultetsbibliotekar *Karin-Helen R. Hognestad*: "Alle med sans for glimrende livsskildringer, historie, vitenskap og kultur", bør dukke ned i Arild Stubhaugs biografi om Niels Henrik Abel, som kom for et par år siden. Pave *Johannes Paul II* minner i sitt budskap til Verdensfredsdagen statsledere verden over om at "rettferdighet og fred går hånd i hånd". Og understreker samtidig at de kristnes varemerke må være "omsorg for de svake, fattige og lidende". Økumenikk er et kjært og viktig anliggende for et blad som St. Olav - denne gang redegjør pater *Per Bjørn Halvorsen* for den enighet mellom lutheranere og katolikker som den ferske "Felleserklæring om rettferdiggjørelseslæren" gir uttrykk for. "En kirkehistorisk begivenhet med implikasjoner det er umulig for oss i dag fullt ut å overskue," skriver pater Halvorsen, medlem av Økumenisk Kommissjon i Oslo Katolske Bispedømme og med lang økumenisk fartstid.

Om ikke noe for enhver smak i dette nummer av St. Olav, så i det minste noe for mange?

Det er redaksjonens ønske at hvert nummer av "St. Olav" skal bringe velskrevet stoff om katolsk syn på aktuelle utfordringer i kirke og samfunn, informere om troens kår rundt om i verden, og - ikke minst - formidle katolsk tanke, av gammel og ny årgang, om livet og de evige spørsmål. Samt gi plass for det mer humoristiske: stivt gravalvor er nemlig *ikke* så katolsk!

Velkommen til nytt nummer og ny årgang av St.Olav. Håper årgang 110 - så gammelt er bladet! - blir til glede!

UKJ

(20527)

Mobilisering mot aktiv dødshjelp
Idet St. Olav går i trykken skriver Vårt Land at "ei brei kyrkjeleg mobilisering skal prøva å hindra at det vert opna for aktiv dødshjelp. Mobiliseringa skjer i regi av Kyrkerådet, Noregs Kristne Råd og Den Katolske Kyrkja. Pådrivar er For Livsverd og Menneskeverd (FLM). Med er biskop Odd Bondevik, kyrkjerådsleiar Oddbjørn Evenshaug, direktør Erling Pettersen i Kyrkerå-

det og den katolske biskopen Gerhard Schwenzer". Målet i fyrste omgang er å overtyda stortingsfolk om at dei må avvisa ein framstøyt for å få utgreidd lovreglane som forbyr aktiv dødshjelp.

Informasjonsmedarbeidar sr. Anne Bente Hadland i den katolske kyrkja seier at "det kan verta aktuelt at biskopane i Den norske kyrkja og biskopane i Den katolske kyrkja går saman i dødshjelp-debatten. - Vi må

driva opplysende politisk arbeid, seier Hadland. Ikkje minst meiner ho det trengst opplysning om kva som faktisk skjer i Nederland: Berre fem prosent av dei som blir avliva, bed om dødshjelp på grunn av uuthaldelige smertar. Det som går igjen er frykt for å vera andre til bry. Ho meiner også at det trengst aktivt arbeid for å slå tilbake argumenta som gjer dødshjelp til ein rett for kvar einskild til å velja."

En tysk stemme i eutanasidebatten: "Er jeg min brors vokter?" 3

"Den som bryter et tabu, har i utgangspunktet et argumentativt forsprang," skriver Robert Spaemann, katolsk teolog og etiker, i en lengre artikkel i Frankfurter Allgemeines ukemagasin. "Det er ikke bare bornerthet, sløvhet og umyndighet som lever av og profiterer på passiv, stilltiende og ureflektert innforståelse. Også humanitetens fundament trenger forankring i det dypt selvfølgelige og i evnen til ekte indignasjon når det stilles spørsmål nettopp ved fundamentene," understreker Spaemann.

Allerede Aristoteles bemerket at "den som sier man har lov til å drepe sin egen mor, fortjener ikke argumenter, men tilrettevisning". Mot den bakgrunn tør det være noe i veien med en sivilisasjon når påstander som at "livet til et nyfødt barn er mindre verd enn det til en fullvokst gris", ikke gir en øyeblikkelig avsky-refleks, skriver Spaemann. Men det er nettopp slike synspunkter den australske dyrebeskytterfilosof og etiker Peter Singer gjør seg til talsmann for. Han ville forøvrig avfeie en slik refleks som ren og skjær "speciesisme" - ureflektert partiskhet overfor den egne art.

Er det det?

Litt demografi

Singers teser og hans åpne holdning til eutanasi har vakt en del oppsikt, ikke minst i Tyskland, hvor eutanasi, av gode grunner, har vært forbudt siden 1945. "Nå har oppsikten lagt seg, og det er tid for sokratisk ettertanke. Og hvor fører den hen?" spør Spaemann. Og tar først for seg den demografiske situasjonen i de vestlige industriland, som er uten sidestykke i historien: Mens legevitenenskapens fremskritt gjør at stadig flere mennesker blir stadig eldre, har alle relevante offentlige meningsdannere i årtier reklamert for en livsstil som gjør at det nå blir stadig

færre unge mennesker til å ernære disse gamle menneskene. "Pillen" har ytterligere begunstiget denne utviklingen. "Man tør være ganske så naiv om man tror at det er ren tilfeldighet når man nå i de vestlige industrisamfunn på alvor diskuterer tanken om å legalisere drap på gamle eller syke mennesker," skriver Spaemann.

Ikke så å forstå at den demografiske situasjonen brukes som argument i diskusjonen, det ville virke mot sin hensikt. Men sammenhengen må være latent, om den skal ha sin virkning. Psykiaterne bak det tredje rikes mordprogram argumenterte heller ikke sosialpolitisk, men tok utgangspunkt i "velmenende" interesse for den enkeltes liv. "Livsverdig liv" het det i den tids språkbruk. I filmen "Ich klage an", hvor Joseph Goebbels nettopp søkte å vinne aksept for sitt tilintetgjørelsesprogram, brukte man uttrykk som "død på forlangende", "på oppfordring". Det å ta liv skulle fremstå som en kjærlig medlidenhetsgjerning, som hjelp til en "menneskeverdig død".

Forsterkende faktorer

To faktorer forsterker kravet på legalisering av eutanasi, skriver Spaemann: For det første den enorme økning av de midler vi rår over til å forlenge livet. Den gamle yrkesetiske

regel om at leger alltid må gjøre hva de kan for å hindre et menneskes død (i realiteten utsette den), blir problematisk når vår "kunnen" overskrider et visst punkt. I dag kan proteser erstatte en organismes livsfunksjoner, og døende mennesker kan holdes kunstig i live, med eller uten eget samtykke. Ikke å ta i bruk disse midlene eller gjøre slutt på bruken, synes å kunne likestilles med å ta liv "ved unnlatelse", særlig når overgangen fra handling til unnlatelse innebærer en ny handling: å skru av en maskin. "Siden en slik handling ofte er plausibel og til tider uunngåelig, er det nærliggende å spørre hva som skiller slik unnlatelse fra 'aktiv dødshjelp,'" noterer Spaemann.

Den andre og avgjørende faktor ligger i en grunnstemning i den vestlige sivilisasjon, som på den ene side betrakter det å more seg eller i det minste føle seg vel, som menneskets høyeste mål, og som på den annen side ser det som høyeste moralske plikt å optimere mengden av behagelige følelser. Det som gjør verden og livet dyrebart, er ikke menneskers, dyrs og planters "væren", men snarere visse tilstander og opplevelser - og menneskene kun i den grad de er "bærere" av slike opplevelser. Det som for all del ikke får "være til", er "ubehag", skriver Spaemann. Lidelse må med alle midler skaffes av veien. Og når det ikke finnes andre midler enn å skaffe den lidende selv av veien, så får man gjøre det. "Men den som taler om livsverdig og ikke-livsverdig liv, har glemt at liv er selve forutsetningen for at man i det hele tatt kan snakke om verd og ikke-verd," skriver Spaemann.

Menneskeverd - og "verdig død"

Hva er et menneskeliv verd? Den tyske filosofiprofessor Meggle har foreslått at man regner ut verdien i DM ut fra en objektiv skala. "Det," skriver Spaemann, "minner meg om den gamle

Færre katolikker i Chile

I løpet av de siste tyve år har den katolske kirke i Chile mistet rundt 12% av sine medlemmer. Av disse har ca. 7% sluttet seg til forskjellige sekter, mens resten ganske enkelt har gitt opp sin tro, ifølge erkebiskopen av Santiago de Chile, kardinal Carlos Oviedo Cabada. Som mener at "nyevangelisering er en av de viktigste oppgaver den katolske kirke står overfor i

Chile. Man må arbeide for at folk skal finne tilbake til kirken og for å styrke folks tro generelt; videre bør man oppmuntre folk til å delta i gudstjenestelivet, sier kardinalen.

Offisielt tilhører 76% av Chiles befolkning den katolske kirke, men man regner med at kun 7% deltar regelmessig i kirkens liv. KNA

Bispeord om kirkeblader

"Jeg ser bispedømme-bladet som et forum; selv om bladet juridisk sett 'tilhører' meg i egenskap av biskop, er det ikke mitt talerør," sier biskop Hermann-Josef Spital, medieansvarlig i Den tyske bispekonferanse, i et intervju med den økumenisk orienterte ukeavisen Rheinischer Merkur.

4

studentersangen: Gid jeg var en 'Louisdor', så kjøpte jeg meg øl 'derfor'. . Hvis det bare kommer an på visse kvalitative tilstander, og disse tilstandene ikke eksisterer for menneskets skyld, men mennesket er til for tilstandenes skyld, da ville nettopp 'det inkommensurable' ved mennesket forsvinne." Som Kant fremholdt: Mennesket har ingen verdi i betydningen pris, men det har "verdighet", "menneskeverd". Men nettopp begrepene "verdighet" og "menneskeverd" spiller en stor rolle når det gjelder kravet om legal avlivning.

I den nevnte nazi-filmen argumenterte man nettopp med "retten til en menneskeverdig død". Men, skriver Spaemann, "gjør vi det å få velge tidspunktet for egen død til noe menneskeverdig, oppgir vi et vesentlig element i den etikk som forbinder alle de store religionene".

Selv mord - en rett?

Av retten til å ta sitt eget liv utleder man nå, feilaktig, retten til å la seg avlive. At selvmord ikke omfattes av strafferetten, sier intet om den etiske bedømmelse av en slik handling. Selvmord er en handling som bryter det "relasjonsnett" som binder alt liv, og særlig alle mennesker, sammen. Selvmord er ingen "rettighet", men en handling som unndrar seg rettsfæren. Det fører ingen vei fra selvmord til en "rett" til å ta en annens liv, eller rett til å la noen ta ens liv.

Selv om selvmord unndrar seg rettslig normering, har vår moralske vurdering av det stor betydning for samfunnsfellesskapet, påpeker Spaemann. Fordømmelsen av selvmord innen vår sivilisasjon er ikke bare av jødisk-kristent opphav, men hører hjemme i en lang filosofisk tradisjon fra Sokrates via Spinoza og Kant til Wittgenstein. Livet, sier Sokrates, er en oppgave vi ikke selv har gitt oss, og som vi ikke

egenmektig har lov til å trekke oss fra. "Hvis selvmord er tillatt, er alt tillatt," sier Wittgenstein. Kant forklarer oss hvorfor: Selvmord er nettopp ikke uttrykk for *autonomi*, selvbestemmelse, og frihet, men snarere en fornektelse av den, for selvmord tilintetgjør selve subjektet for frihet og moral. "Selvmordet dokumenterer den spesielle form for 'selvforglemmelse' som gjør at et menneske kun ser seg som et middel i forhold til visse ønskelige tilstander - og som rydder seg selv til side når tilstandene svikter," skriver Spaemann.

*"Gjør vi det å få velge
tidspunktet for egen død
til noe menneskeverdig,
oppgir vi
et vesentlig element
i den etikk som forbinder
alle store religioner."*

Ingen kan hindre et menneske i å se seg selv ene og alene som et middel, og i de fleste tilfeller er selvmord nettopp uttrykk for ekstrem svakhet, sårethet og nedsatt tilregnelighet. Hvis selvmord gjøres til en legitim handling og et uttrykk for menneskeverd, får det uveggerlig skjebnesvangre følger, som forsterkes ytterligere ved legalisering av aktiv dødshjelp. Hvis loven tillater og moralen billiger at man tar sitt liv, eller lar noen ta det, da må plutselig den gamle, den syke og pleietrengende stå til ansvar for all den møye og alle de kostnader slektninger, pleiere og medborgere må stille opp med. Det er ikke lenger skjebne, moral og selvfølgelig solidaritet som avkrever dem disse ofre,

det er den pleietrengende selv som pålegger dem ofrene - ofre som han eller hun lett kunne befri dem fra. Man lar andre betale, fordi man er for feig til å rydde seg selv av veien. Hvem ønsker å leve videre under slike forhold?

"Slik blir retten til selvmord uunn-gåelig til en plikt til selvmord. Attpåtil gis selvmord en moralsk premie: Den som frivillig går ut av dette liv, kan gjøre det med bevisstheten om å gjøre sine medmennesker en tjeneste," skriver Spaemann. Som mener veien er kort fra "død på eget forlangende" til "avlivning av livsverdig liv", også der "innvilgelse" mangler. "Vet De," spør gamle Father Smith i Walker Percy's "Thanatossyndrom", "hvor sentimentalitet fører hen? . . . Til gasskammeret. Sentimentalitet er morderens første maske."

Etter prosessene mot Det tredje rikes autanasileger skrev den amerikanske legen Leo Alexander i 1949 at alle som søkte å finne opphavet til disse forbrytelsene, etterhvert var blitt klar over at "de begynte i det små, med små aksentforskjvninger i grunnholdningen. Det begynte med den oppfatning, som er grunnleggende for eutanasi-bevegelsen, at det finnes tilstander som kan anses for ikke lenger å være 'livsverdige'. I de tidlige stadier gjaldt denne holdning kun alvorlig og kronisk syke. Etterhvert utvidet man kategoriens omfang, slik at den også kom til å omfatte de sosialt uproduktive, de ideologisk uønskede, de rasistisk uønskede. Det er likevel av avgjørende betydning at erkjenne at det var holdningen overfor de uhelbredelig syke som var den lille utløser som førte til denne totale forandring av sinnelag."

Selvbestemmelse?

At det ikke dreiet seg om en historisk tilfældighet, men om en lovmessig sammenheng, viser "tilfellet Nederland", hvor en stor del av de som årlig

“Et bispedømmeblad skal både berette om det som skjer i bispedømmet og gi plass til meningsytringer, også slike som ikke stemmer overens med mine egne. Men kirkebladet gir selvsagt også meg anledning til å uttale meg om dette og hint,” sier biskop Spital.

Haiti: økende fattigdom - politisk maktkamp

Haitis tolv katolske biskoper er bekymret over den økende fattigdommen, kriminaliteten og miljø-ødeleggelsen i landet - og over politikernes manglende evne til å bedre livsvilkårene for folk flest. Mens mange familier ikke har nok penger til mat, skole og medisiner for sine barn, er landets politikere kun opptatt av den interne maktkampen, påpeker biskopene.

CHRIST IN DER GEGENWART

Korsika: de kristne og politikken

“Om å rehabilitere politikken på Korsika” er tittelen på et dokument offentliggjort av en gruppe sentrale personer, etter initiativ fra bispedømmet Ajaccio. Dokumentet oppfordrer til å gi slipp på den klan-ånd som hersker i vide kretser på øya og få slutt på alle former for vold; man må i stedet satse på ansvarlig demokrati, heter det i dokumentet.

PÊLERIN MAGAZIN

berøves livet på legal vis - det dreier seg om tusener - ikke lenger avlives etter eget forlangende, men ut fra vurdering fra pårørende og leger om det her og nå dreier seg om livsuverdig liv. “Det skremmende er at ikke disse tilstandene utløser et ramaskrik gjennom den siviliserte verden,” skriver Spaemann. “C.S. Lewis så rett da han i 1943 skrev følgende i ‘The Abolition of Man’: ‘Den prosessen som - om man ikke setter en stopper for den - vil ødelegge mennesket, utspiller seg like klart blant kommunister og demokrater som blant fascistler. Metodene kan nok synes å skilles ad hva brutalitet angår. Men mang en naturviter med milde øyne og lorgnett, mang en vellykket dramatiker, mang en amatørfilosof forfølger på lengre sikt nøyaktig det samme mål som nazi-herskerne i Tyskland.”

“Aktiv dødshjelp” begrunnes ofte med den umistelige rett til selvbestemmelse. Men skulle man ta den begrunnelsen på alvor, måtte ethvert voksent, tilregnelig og informert menneskes ønske om å dø oppfylles. Og det er det ingen som forlanger. Alltid gjøres innskrenkninger gjeldende: Aktiv dødshjelp må kun gis når grunnene for ønsket om slik hjelp er “rasjonale”, det vil i denne sammenheng si at de er plausible for den/de som skal yte hjelpen. Og som plausibel grunn gjelder nesten utelukkende uhelbredelig sykdom. “Men en slik innskrenkning har intet med selvbestemmelse å gjøre, snarere tvert imot,” skriver Spaemann. “Hvorfor skulle ikke ethvert menneske ha rett til selv å bestemme kriteriene for ‘verdien’ av sitt eget liv? Hvorfor ikke lik rett for den som finner at ‘mitt livsregnskap tilsier selvmord’? Hvis ikke utgangspunktet er at selvmord alltid er irrasjonelt, blir ethvert differensierende rasjonalitetskriterium til et formynderi som ikke lar seg begrunne. Og når det til syvende og sist

Peter Singers fem bud:

1. Innse at verdien av menneskelig liv varierer.
2. Ta ansvar for konsekvensene av dine beslutninger.
3. Respekter det enkelte menneskes ønske om å få leve eller dø.
4. La bare de barn som er ønsket, komme til verden.
5. Diskriminer ikke på grunn av artstilhørighet.

(Fra det svenske månedsmagasinet Signum)

ikke er selvbestemmelse som sådan det gjelder, men det rasjonelle ved dødsønsket, og når en tredje part skal ta stilling til rasjonaliteten, da kan denne tredje part - dersom ‘døds-kandidaten’ er ute av stand til selv å ta en bestemmelse - på stedfortredende vis ivareta ‘velmenende interesse’ og slik bestemme over liv og død. Dermed er man gått over fra ‘død på forlangende’ til ‘død uten forlangende’, og Gud bevare oss den dagen vi mister forstanden!”

Kravet om å få ta liv ustraffet blir paradoksalt nok begrunnet med to motstridende argumenter, påpeker Spaemann: Mennesker er personer og derfor subjekter med ubetinget selvbestemmelse, men visse mennesker regnes ikke som personer og har ikke menneskeverd - og må derfor tåle at de i egen, men også andres, interesse blir tatt av dage. Peter Singer plederer for at handicappede (les mislykkede) barn bør avlives for å gi plass til de mer vellykkede: barn med større kapasitet for å ha glede av livet. Det optimerer, ifølge Singer, verdenstilstanden, og det er det som teller. “Person” er altså ikke noe man er av natur, men knyttes til evnen til å oppleve tilstander, til graden av jeg-bevissthet - til det å kunne si “jeg”. Derfor er, ifølge Singer, hverken spebarn eller debile mennesker

personer. “Men - ingen av oss ville lært å si ‘jeg’ om ikke våre mødre hadde snakket til oss som til andre personer og behandlet oss som personer,” påpeker Spaemann. “Enten er mennesker alltid personer, eller de blir det aldri.”

Kain og “morderens sinnelag”

Men også når personer kan gi uttrykk for at de er personer og kan si “jeg”, så er de ikke det de liberale individualister holder dem for å være: vesener som i ensom og suveren autonomi bestemmer over sitt liv og sin død. Spaemann minner om at personer eksisterer kun i flertall, som medlemmer av et universelt fellesskap. Det vesentlige og konstituerende ved dette fellesskapet er det gjensidige, forbeholds- og betingelsesløse “ja” til de andres eksistens - helt frem til den naturlige slutt - et “ja” som innbefatter medansvar for de andre.

I historien om Kain og Abel spør Gud brodermorderen: “Hvor er din bror?” Og Kain svarer: “Er jeg min brors vokter?” Det nei til solidaritet som ligger i det svaret, er morderens sinnelag, skriver Spaemann. Guds spørsmål omfatter mer enn kravet om å la “din bror” leve: Du plikter å vite hvor han er. Spørsmålet appellerer til den grunnleggende solidaritet som forbinder alle mennesker med hverandre - “et synspunkt som ikke er irrelevant bare fordi det står i Bibelen”, tilføyer Spaemann, med adresse til tiden.

Også døden, som del av naturen, omfattes av den menneskelige solidaritets riter. Den som egenmektig vil fjerne seg fra dette fellesskapet, må gjøre det på egenhånd. Å forlange at andre, og attpåtil folk hvis ethos defineres som “å tjene livet”, skal være hjelpelige med “fjernelsen”, er ensbetydende med å ødelegge selve fundamentet for all solidaritet. “Å si: ‘Du får ikke lenger være til,’ er en uhyrlighet,” sier Spaemann.

Troen, fedrelandet og revolusjonen
"Man må ikke presentere kjærligheten til fedrelandet og kristentroen som motstridende størrelser," sa kardinal Jaime Ortega av Havana ved en gudstjeneste nylig for 1500 mennesker i katedralen i Havana. Kardinalens ord er en indirekte kritikk av kommunistiske funksjonærer som i forkant av pavebesøket nå i januar har uttalt at kristentro er ensbetydende med "å svike fedrelandet" og revolusjonen på Cuba.

CHRIST IN DER GEGENWART

Pinlig av biskopene

Mange opplyste mennesker finner biskopenes opptreden i homofilspørsmålet pinlig, skriver professor Jan Brøgger i Aftenposten. "Mange overveier å melde seg ut av statskirken. Det bør de etter min mening ikke gjøre, men heller ta kampen opp mot umenneskeligheten i kirken. Når Vårherre ville spare Sodoma om det var et minimum av rettferdighet til stede i byen, bør vi være fornøyd med tre rettferdige i bispekollegiet og holde fast ved statskirken."

Den "milde" kardinal Hume

Hertuginnen av Kent uttalte nylig at hennes konversjon til den katolske kirke "for en stor del" skyldtes hennes første møte med Englands kardinal Hume. "Jeg ble slått av hans ydmykhet, hans milde og hengivne natur - men først og fremst hans ydmykhet," sier hertuginnen i et intervju med avisen Daily Mail. Hun konverterte i 1994. Sist et prominent medlem av den engelske kongefamilie ble katolikk, var da Charles II konverterte på dødsleiet.

6

Fiksjonen om den fullstendig frie vilje

Idag vet vi at i de aller fleste tilfeller skyldes ønsket om å ta livet av seg ikke legemlige onder og ekstreme smerter, men følelsen av å være forlatt. De store fremskritt innen palliativ, smertestilende, medisin gjør at i dag kan smerter kontrolleres nesten på alle sykdomsstadier. Intensiv omsorg, det at man blir tatt vare på, at noen bryr seg om at jeg er til, snur oftest selvmordstankene. "I labile situasjoner vil bevisstheten om at legen, eller eventuelt psykiateren, kanskje begynner å lure på om det ikke er på tide å ta meg av dage, være fatal. Selv den tanke at 'jeg kunne få ham til å tenke at jeg ikke lenger burde få være til', er katastrofal," understreker Spaemann.

Fiksjonen om den fullstendig frie vilje, og da særlig i situasjoner preget av ekstrem svakhet, er kynisk, og spesielt med henblikk på alle andre som sliter med et vanskelig liv, som de fattige og ensomme - og ikke minst mange kvinner gjør: Det finnes flere gamle, fattige, ensomme kvinner enn menn - mange med kroniske sykdommer og lite eller ingen aldersforsikring. Et tilbud om assistert selvmord ville være både den mest infame måte samfunnet kunne finne på for å unndra seg solidaritet med de svakeste - samt den billigste. Og den billigste måten vil være den som vinner i vår gjennomøkonomiserte sivilisasjon, noterer Spaemann. Hvis man ikke med loven og moralen i hånd stenger døren så ettertrykkelig igjen at det fullstendig tar motet fra dem som ønsker den åpen.

"Å erfaringer vårt land gjorde for et halvt århundre siden med denne form for 'løsninger', legitimerer og forplikter oss ganske særlig til ikke å gi etter på dette punkt," skriver Spaemann. "At det alltid finnes grensetilfeller som loven ikke er laget for og ikke kan yte rettferdighet, visste allerede Platon.

Dagens moralteologer og -filosofer hiver seg imidlertid med mistenkelig iver nettopp over grensetilfeller, og konstruerer krav om lovformuleringer ut fra disse tilfellene." Unntak skal ikke lenger bekrefte regelen, men utradere selve regelen, og det er uholdbart, mener Spaemann. Den som virkelig ønsker å hjelpe en venn i en ekstrem situasjon, hjelpe på en måte som ikke har dekning i loven og heller ikke skader lovens beskyttelsesfunksjon, må være villig til finne seg i å tåle den straff loven foreskriver for en slik "vennetjeneste" - om ikke dommeren kan vise til at her dreier det seg om en helt spesiell situasjon.

*"Døden er forlengst blitt
'menneske-uverdigg'
i vår del av verden. . .
Aktiv dødshjelp er baksiden
av den medisinske
'aktivisme'
som tilsier at man
helt til siste stund
må 'gjøre noe'."*

I Tyskland, som i de fleste andre land i verden, er aktiv dødshjelp - "død på forlangende" - straffbart og vil nok i første omgang fortsette å være det. Det som gjør den tyske loven attraktiv for eutanasiforkjempere, mener Spaemann, er at den ikke regner hjelp til selvmord som straffbart. Hittil har det ikke hatt særlig betydning, selv om bestemmelsen står i underlig kontrast til straffebestemmelsen som rammer "den som unnlater å hjelpe". Det er tillatt å skaffe et menneske gift som det selv kan ta sitt liv med. Men når ved-

kommende har tatt giften og siger inn i bevisstløshet, har man - enten man er venn eller lege - plikt til å bidra til at vedkommende blir pumpet. Dette henger dårlig sammen, men er likevel et marginalt problem så lenge samfunnet ikke "godkjenner" selvmord. Koblet sammen med eutanasi-bevegelsen representerer de tyske rettsbestemmelsene farlige huller i systemet, skriver Spaemann.

Økt omsorg er stikkordet!

Økt levealder og kostnadsekspløsjonen innen helsevesenet hører, som nevnt, til de objektive grunnene for eutanasi-bevegelsens renessanse. "Skal motstanden mot eutanasi-fristelsen ha noen sjanse for å overbevise, må også den ta hensyn til objektive faktorer og gi alternative svar," skriver Spaemann. Og det er sant at døden forlengst er blitt "menneske-uverdigg" i vår del av verden. Den henvises i økende grad til sykehusene, til "hus som ikke er bygget for død, men for helbredelse". På sykehusene kjempes det jevnlig med døden, en kamp som i siste instans alltid ender med at mennesket må kapitulere.

"Men kapitulasjonen skjer ofte for sent," påpeker Spaemann. Syke og gamle tvinges med alle mulige midler til å leve og får hverken tid eller rom til "das Zeitliche zu segnen", som tyskerne sier: å ta avskjed med og takke for livet. Døden degenerer til ren og skjær "krepering". Pårørende kvier seg når det blir alvor, med den følge at stadig flere mennesker dør uten selv å ha sett en døende. Det er naturstridig og fremmer den stumme angsten for døden. "Aktiv dødshjelp" er baksiden av den medisinske "aktivisme" som tilsier at man helt til siste stund må "gjøre noe", påpeker Spaemann.

Legevitenenskapen kan ikke lenger følge prinsippet om at hvert menneskeliv må opprettholdes så lenge det er

Kirken mister diakoner

I de senere år har den katolske kirke mistet mange av sine permanente diakoner. Ifølge det italienske tidsskriftet *Ergo* var rundt halvparten av de 202 diakonene (på verdensbasis) som siden 1968 har forlatt sin diakongjerning, enkemenn som ønsket å inngå nytt ekteskap.

Ifølge katolsk kirkerett kan både enslige og gifte menn bli diakoner, men når de først er vigset til diakoner, kan de ikke gifte seg - det gjelder også for menn som er enkemenn når de blir diakoner.

Mange av kirkens 22.390 permanente diakoner er gift. CATHOLIC HERALD

Reform innenfra

En reform av kirken må komme innenfra. Det sier biskopen av Osnabrück i Tyskland, Franz-Josef Bode, i et intervju. Vesentlig i den forbindelse er både åndelig omvendelse til virkelig gudstro og økt innsats for vår neste, sier biskopen. Som mener kirken må gjøre mer for samfunnets skadeskutte.

CHRIST IN DER GEGENWART

7

Konrad von Soest: *Marias død* (malt ca. 1420)

teknisk mulig. Menneskeverd innebærer at også døden får skje på en menneskeverdig måte, men også økonomiske hensyn spiller inn. Hvert menneskeliv er "inkommensurabelt", uvurderlig - derav det absolutte forbud mot å ta liv. Men, skriver Spaemann, moralsk sett er det forskjell på bud av arten "du skal" og bud som sier "du skal

ikke". Bare forbud, "du skal ikke", gjelder ubetinget. For "du skal"-budene kommer alltid en vurdering av hele situasjonen inn i bildet, og til den hører også de midler man har til rådighet. Og midlene lar seg ikke øke etter forgodtbefinnende. Det betyr at når det gjelder fordelingen av dem, må man, selv om hvert menneskeliv er uvurderlig, gripe

til sekundære kriterier og veie liv mot liv.

Dette er innlysende f.eks. ved knapphet på organer til transplantasjon, men det burde også gjelde for hele det

"Der døden ikke ses som en del av livet, og behandles deretter, der begynner 'drapets sivilisasjon'."

"operative og apparatmessige oppbud", mener Spaemann. Er det meningsfylt å bruke så uforholdsmessig store økonomiske midler på mennesker i deres siste leveår? Å bruke det på pleie, er innlysende, men hva med hele det medisinske apparatet? "Legevitenskapens økende muligheter krever at legeetikken utvikler kriterier for hva vi skylder ethvert menneske, og da særlig syke og gamle, av imøtekommenhet, pleie og medisinsk grunnomsorg, og behandling som må gjøres avhengig av alder, helbredelsessjanser og personlige omstendigheter," skriver Spaemann. Den som hevder at det alltid er "drap ved unnlattelse" ikke å "prøve" alle tilgjengelige midler, er faktisk - til tider bevisst - med på å berede veien for mord.

"Hospice-bevegelsen og ikke eutanasi-bevegelsen er svaret på den situasjon vi står i", avslutter Spaemann. "Der døden ikke ses som en del av livet og behandles deretter, der begynner 'drapets sivilisasjon'."

Prekenforbud for polsk prest

Henryk Jankowski, sogneprest i St. Brygida-sognet i Gdansk, har fått ett års prekenforbud på grunn av anti-jødiske uttalelser. Jankowski har bl.a. hevdet at det er uakseptabelt at landets jødiske minoritet er representert i regjeringen. Ifølge erkebiskop Gocłowsky av Gdansk uttrykker Jankowsky "nærsynte politiske synspunkter som ikke hører hjemme i kirken". Warszawa kardinal Glemp sier han håper prekenforbudet vil gjøre slutt på Jankowskis

"skarpe politiske utfall", men understreker samtidig at yttringsfriheten bør respekteres.

Jankowski hadde nær tilknytning til Solidaritetsleder Lech Walesa den gang Solidaritet ledet motstanden mot kommunistregimet; han fungerte en tid også som Walesas skriftefar. I 1990-årene ble han kjent for sine nasjonalistiske prekener; i 1995 måtte han be sin erkebiskop om unnskyldning for "tankeløse ytringer", og han ble advart mot ytterligere anti-jødiske utbrudd fra prekestolen.

THE TABLET

Cuba - før pavebesøket

Den cubanske regjeringen har gitt innreise- og arbeidstillatelse til 57 utenlandske misjonærer, nærmere bestemt 29 søstre og 28 prester. Ikke siden 1959 har så mange misjonærer fått innreisetilatelse i løpet av ett år. Den nye "velvilje" settes i forbindelse med pave Johannes Paul IIs besøk på Cuba nå i januar. For tiden er halvparten av Cubas 250 prester og 500 ordensfolk av utenlandsk opprinnelse, men over 100 mi-

8 Eutanasidebatten: En oppklaringsrunde

"Skal en meningsutveksling bli fruktbar, er det viktig med presis ordbruk," skriver Helene Pande, lege og katolikk, i artikkelen Eutanasi. Forsøk på klargjøring og avgrensning av begreper i Tidsskrift for Den norske Lægeforening (nr. 34, 1997).

Hun oppfordrer bl.a. til å bruke ordet "eutanas" i norsk debatt om såkalt "dødshjelp". Ordet dødshjelp er "egentlig et misnomen", skriver Pande, og viser til Jon Kvalbeins ord i en kronikk i Aftenposten (27.8.1996): "'Dødshjelp' kobler to ord med hver sine følelsesladde assosiasjoner. 'Død' forbindes med noe negativt, 'hjelp' med noe sterkt positivt. Ordet kan oppfattes som uttrykk for hjelp til en døende." Begrepet eutanasi er dessuten "det som brukes mest internasjonalt", noterer Pande. Som mener diskusjonen vil være klarere om man holder seg til det, især om man skal make å rydde bort adjektivene "aktiv" og "passiv" i forbindelse med eutanasi.

Også betegnelsen "barmhjertighetsdrap" bør ut av debatten. "Dette er et enda mer utpreget misnomen. 'Barmhjertighet' kan vi alle ønske oss mer av i alle situasjoner. 'Drap' er et fryktskapende ord som fordømmes i de fleste sammenhenger," skriver Pande. Hun anbefaler videre at begrepet "behandlingsunntatelse" holdes unna eutanasidebatten, selv om "dette er et meget mer presist begrep enn 'passiv dødshjelp'."

Begrepene "aktiv" og "passiv" om såkalt dødshjelp bør også unngås. "Fra kretser som ønsker å få inn aktiv dødshjelp, har det vært sterkt og gjentatt hevdet at det ikke er noen klar overgang mellom aktiv og 'passiv' dødshjelp," skriver Pande. Men "det å seponere medikamenter eller slå av respirator er i seg selv en aktiv handling", og "for en som mange ganger har stått i

slike situasjoner, kjennes det som en monumental forskjell mellom det å skulle gjøre en aktiv, ny handling for å forkorte et liv (letale injeksjoner, kullos etc.), og det å la være å starte eller seponere tiltak som kunstig forlenger en pinefull tilværelse, en dødsprosess. Etter dette følger at begrepet 'behandlingsunntatelse', og dermed også de tidligere begreper 'passiv eutanasi'/'dødshjelp' bør ryddes ut av eutanasidebatten, de hører ikke hjemme der," skriver Pande.

Hun viser til at det er full støtte for dette syn "fra to parter som kanskje står lengst fra hverandre i denne sak", nemlig Den Kongelige Nederlandske Legeforening (RDMA - som støtter Nederlands lovverk, som aksepterer eutanasi etter visse forholdsregler) og den katolske kirke. Katolsk lære, som anser "eutanas" for moralsk utilitelig, fastslår imidlertid at "det kan være tilatelig å avslutte medisinsk behandling som er krevende, farlig, uvanlig eller uten forhold til det forventede resultat. Dette er å avvise terapeutisk 'trass'. Man ønsker ikke dermed å fremkalle døden, men godtar at man ikke kan forhindre den." (Den katolske kirkes katekisme, St.Olav Forlag 1994: 2278 og 2279)

Smertelindring - "en særlig form for uegennyttig nestekjærlighet"

Også begrepet "dobbelteffekt" - et begrep som dekker at man ved behandling av smerter, kvalme, uro, angst, osv. gir

(må gi) så store doser av sterke medikamenter at de forkorter pasientens liv - bør holdes unna debatten, mener Pande. Og noterer at "i ikke-medisinsk litteratur er denne bivirkning ofte over-drevet," og at "igjen er begge ytterposisjoner enig om at dette ikke hører inn i eutanasibegrepet". Ifølge RDMA kan det å "avslutte eller ikke ta i bruk medisinsk fåfengte tiltak, og det å lindre smerte og følge pasientens ønske om å unngå videre behandling - selv med forkortelse av livet som bivirkning - ikke anses for eutanasi." Den katolske katekismen sier det slik: "Bruk av smertestillende midler for å lette den døendes smerter, selv om dette kan forkorte livet, kan moralsk sett være i samsvar med menneskeverdet dersom døden ikke er villet, hverken som mål eller middel, men bare forutsett som uunngåelig. Smertelindring utgjør en særlig form for uegennyttig nestekjærlighet. Slik sett bør den oppmuntres."

Helene Pande skriver at begrepet "'assistert selvmord' ligger nær opp til/ er identisk med eutanasi" - med varierende grad av aktiv medvirkning fra legens side.

Utholdelige smerter og terminal sykdom er det vanligste argumentet for dem som ønsker lettere adgang til (aktiv) eutanasi, og spørreundersøkelser viser at "kompetanse og innsats på smertelindringens område står meget tilbake i alle land", skriver Pande. Her må midler og muligheter tas bedre i bruk: "Skikkelig smertebehandling er i dag så avansert at de aller fleste kan holdes smertefrie, (-) i debatten bør derfor smertemotivet tones ned som argument for aktiv eutanasi om den skal holdes på et redelig nivå," skriver Pande. Og tilføyer: "Som stand har vi leger meget å be om unnskyldning for og en oppgave der vi virkelig må skjerpe oss om vi skal finnes verdt å høres i eutanasidebatten."

sjonærer har stått på venteliste for å komme inn i landet, og over halvparten av disse får nå slippe inn.

I forkant av pavebesøket kan man spore en våknende tro, ifølge hjelpebiskopen av Havana. "Det finnes tro hos folket. De har holdt den gjemt inni seg, på samme måte som de gjemte helgenbilder i sine hjem. Nå kommer bildene av jomfru Maria til heder og ære igjen, sammen med bilder av paven. Gir du noen et pavebilde, får det straks plass i stuen."

Kristen tro

"Det kan virke som om noen frykter at man kan bli smittet ved for nær kontakt med kristen tro. Selv mener jeg alle som bor i den vestlige delen av verden, trenger kunnskap om kristendommen for å forstå samfunnet, kunsten og kulturen vi har skapt og er en del av," sier tidligere kulturminister Åse Kleveland til Vårt Land.

Heller steintavler enn papir!

"Gud ga menneskene ti bud på to steintavler å leve etter. I grunnen er det synd at vi forlot steintavlene til fordel for papiret. Det kunne spart oss for mye," sukker Per Jon Odéen, kommentator i Bergens Tidende.

"... også en plass i våre hender"

Det tør herske enighet om at "et menneskes oppfatning av sin egen situasjon i stor grad er avhengig av omgivelsenes holdninger. Er synet på gamle, syke, hjelpetrengende i ferd med å forandre seg i vårt samfunn?" spør Pande. "Sykdom og misdannelser, hjelpeløshet og elde kan vekke angst og negative følelser, og man ønsker å snu seg vekk. Det har nok alltid vært slik, men det var ikke stuert å snakke om det. En NRK-journalist omtalte 18.7.1996 et alders- og sykehjem som 'et sted med gamle kjerringer som sikler og tisser i sengen'. Slike uttalelser avslører en holdning som kan føre til at man lett kan velge de enkle løsninger. Vår tid er i stor grad innstilt på effektivitet, vellykkethet, konsum, ting, 'bruk og kast'. Men vår kultur er basert på blant annet de ti bud hvor det står at vi bør hedre våre foreldre, ikke lyve, ikke stjele, ikke drepe og mye mer. Dette er fellesarv for jøder, kristne og muslimer. Jeg forstår godt at mennesker som har et bilde av en streng Gud med skjegg og hvite gevanter, har vanskelig for å godta autoritet bak disse budene. Men, kan man ikke enes om å se dem som uttrykk for årtuseners inspirert visdom? - Og at det går galt med et samfunn som ignorerer dem?" undrer Pande.

Og tilføyer, avslutningsvis: "Noen av oss er grepet av 'troens mysterium' og kan glimtvis ane noe som er vanskelig å forstå, og som utkrystalliserer seg i at det svake og hjelpeløse, det lidende, har også en plass i våre hender, vi må lære å leve med det. Lære å være fantasifulle og engasjerte for å gjøre tilværelsen mer levelig, meningsfull og verdig, både for andre og for oss selv. Og - kanskje det vanskeligste - lære oss å ta imot hjelp når den tid kommer at det er vi som er de trengende."

Døden på resept i Oregon

Innbyggerne i den amerikanske delstaten Oregon har valgt å opprettholde "loven om verdig død", først vedtatt i 1994, senere midlertidig blokkert via rettsapparatet, men nå altså vedtatt igjen. Loven tillater "lege-assistert selvmord" for terminalt syke som forutsettes å ha mindre enn et halvt års levetid igjen.

Hva kan ha fått velgerne i Oregon til å stemme for loven både i 1994 og senhøstes i fjor, og nå med større margin enn sist, selv om både American Medical Association, American Psychiatric Association og den katolske kirke gikk mot loven? undret det New York-baserte, liberale katolske tidsskriftet *Commonweal* på lederplass nylig. At en "outsider" som statens katolske bispekonferanse gikk så hardt imot lovforslaget som den gjorde, tør ha fått enkelte til å reagere rent instinktivt for forslaget, men hjelper ikke stort som forklaring.

"Mange har pekt på at loven er i tråd med Oregon-innbyggernes liberale legning, deres pionerånd og ikke-kirkelige orientering," noterer tidsskriftet. Og tilføyer for egen regning at "lovforslaget er formulert slik at det nettopp har appell til denslags mennesker." Loven gir leger lov til å skrive resept på "dødsdoser", men de får ikke selv gi pillene eller sette den dødelige injeksjonen - slik lovforslag om lege-assistert selvmord i statene Washington og California åpnet for, lovforslag som imidlertid ble nedstemt.

"Strategien i Oregon appellerte til pasienters selvbestemmelse og ga skinn av at legen ikke var involvert i direkte drap; man omgikk det stigmatiserte begrepet 'eutanasi'. En dødelig dose kjøpt på apoteket og inntatt av pasienten selv kan sammenlignes med å kjøpe et gevær og skyte seg selv - kort sagt, Oregons lov ble utformet slik at det hele synes å dreie seg om selvmord, og ikke om eutanasi, og andres medvirkning, særlig da legens, ble tåkelagt." Men eutanasi-lobbyen gir seg nok ikke med dette: direkte drap ved lege er neste post på dens dagsorden, skriver *Commonweal*. Som mener helsepersonell bør være i frontlinjen "mot spredning av eutanasi". Ingen kan tvinge leger, sykepleiere og farmasøyter til å handle mot sin overbevisning og yrkesetikk: "Hitlers eutanasi-program ville ikke blitt satt ut i livet om datidens helsepersonell blankt hadde nektet å samarbeide".

Men - slaget er ikke tapt, og motstanderne av loven vil også melde seg igjen, skriver *Commonweal*. Og minner om at her har alle et ansvar: Vi må aldri la de syke og eldre føle at de er uønsket, eller overlate dem til egen ensomhet. Å gi åndelig trøst er ikke bare opp til de forskjellige kirkesamfunn, men et ansvar vi alle har. "I den omkamp om eutanasi som kommer, gjelder det å overbevise, ikke tvinge, overtale og ikke true. Det gjelder å etablere koalisjoner som yter motstand mot det syn at eutanasi representerer et fremskritt, og at lover som tillater eutanasi, ikke er til å unngå - og at slik praksis er barmhjertig og human. For det det egentlig dreier seg om," skriver *Commonweal* avslutningsvis, "er en dødskultur."

Budskap fra Amerika-synoden

“Vi mener vi utgjør ett fellesskap; og at det, til tross for at Amerika omfatter mange nasjoner, kulturer og språk, er så meget som binder oss sammen, og så mange måter hver enkelt av oss innvirker på vår nestes liv på,” heter det i sluttbudskapet fra Spesial-synoden om Amerika. Synoden, som omfatter biskoper fra alle deler av det amerikanske kontinent, ble holdt i Roma i tiden 16.11 til 12.12. i fjor.

“Denne historiske samling av de amerikanske lokalkirker, som den Hellige Far selv tok initiativet til, har ansporet oss til å søke svar på problemer og utfordringer i våre land, ikke ved at én del av Amerika skal dekke en annen dels behov, men ved at ressursene trekkes frem hos begge parter, og ved å bli mer oppmerksomme på hverandres behov,” heter det videre i budskapet. Som reflekterer en rekke av de mange spørs-

mål synoden tok opp: de fattige nasjoners utenlandsgjeld, urbefolkningenes stilling, gatebarn, basismenigheter, katekese, immigranternes og ufødte barns situasjon. “Av alle de saker som angår Gudsfolket, og som har vært tatt opp her i denne salen, er ropet fra de fattige blitt lyttet til med spesiell oppmerksomhet,” understrekes det i budskapet. “Ingen av Amerikas bispekonferanser har latt være å tale klart og engasjert om rett-

10 Per Vollset: Døden - den siste fiende? - den milde

Det er sykdommer til oss alle, enten vi er rike eller fattige. Uansett hvordan vi stiller oss, er livet farlig. Én ting kan vi dog være sikre på, en dag skal vi dø, og den dagen kommer nærmere. Mange av oss har problemer med å bygge dette inn i livsfølelsen - noen aksepterer det ikke i det hele tatt; det er kanskje det mest skremmende tegn ved vår tids sivilisasjon. Et nordisk fenomen? I andre kulturer er det lettere å gi uttrykk for sorg.

Vi gjemmer døden bort i ensomme sykerom på gamle hjem eller sykehus. Til og med i dødsannonsene gjemmes døden bort, det er påfallende hvor få som dør, skremmende mange «sovner stille», «har forlatt oss» eller «går bort».

De fleste av oss som står igjen, er hjelpeløse når vi skal se døden i øynene når det gjelder våre nærmeste, og vi er kanskje enda mer hjelpeløse når vi skal nærme oss dem som sitter ensomme tilbake blant venner og kjente.

Vi har en fornemmelse av at vi burde gjøre «noe», unnlater det under de behendigste påskudd - påskudd som er lettvinne for oss selv: sogar kan vi finne Bibelsitat som unnskyldning:

«La de døde begrave sine døde». Vi velger å se det vi vil se, og velger vekk det vi ikke vil se, de etterlattes fortvilelse og sorg, og nærmer oss ikke en gang og strekker ikke ut en hånd eller gir et ord.

Jeg har ikke vært flink selv. I alle årene jeg var distriktslege, gikk jeg aldri i en begravelse - jeg prioriterte de levende pasientene på kontoret og fortrengete at de som satt sørgende igjen, også var medmennesker som hadde behov for at noen bød på seg selv, var nærværende, til stede og delte sorgen. Hvis ingen viser

initiativ og nærmer seg den sørgende, kan det bety mye for den sørgendes plager på lengre sikt. Sorgfasene er tunge å bære og fører ofte til maktesløshet, skyldfølelse, tretthet og aggresjon. (5)

Det er mye som skal læres på livsvegen før det er for sent: at den dagen vi blir født, begynner prosessen ubønnhørlig mot død og grav. Ingen av våre medisinske fremskritt, ingen ny tenkemåte kan oppheve denne naturlov.

Jeg tror at vår livsfølelse, vår stund på jorden, blir sannere og rikere dersom vi erkjenner dette og lærer oss å leve slik at døden blir den naturlige del av livet den faktisk er.

I «Solsangen» priser Frans av Assisi «den allmektige og gode Herre» for alt han har skapt, men så kommer noen forunderlige ord: «Laudato si, mi signore per sora nostra morte corporale, de la quale nullu homo vivente po skappare»

« Lovet være du, Herre, for vår søster den legemlige død, som ingen levende kan unnslipe». (6)

Hvordan kunne Frans takke Gud for døden og hilse den som en velkommen søster?

Kanskje er forståelse at denne vår felles søster en av forutsetningene for menneskelig brorskap.

Døden er demokratisk - forskjellen mellom kong Salomo og Jørgen Hattemaker mister enhver betydning - det er et skjebnefellesskap som binder oss alle sammen.

Men Frans betrakter ikke døden for dens egen skyld. Alt er i troens perspektiv. Frans kan lovprise døden, den har blitt nøkkelen, inngangen til livet og dermed mistet sin brodd.

Og dessuten: Døden skal selv dø, derfor er den hans søster. Ikke bare Frans, men døden selv må bøye kne for livets seier.

Pater Hallvard Rieber-Mohn sa på sitt dødsleie at «nå skulle jeg skrevet klarere og bedre om dette», nå da den siste fiende også for ham var blitt en mild søster. (6)

“Som leger har vi en gjerning som fører til andres lidelse og sykeseng, fortvilelse og håp. . . kan vi gi pasientene løfte om livshjelp så lenge de er i live, er meget vunnet.”

Som leger har vi en gjerning som fører til andres lidelser og sykeseng - fortvilelse og håp. Noen av oss, og flere jo eldre vi blir, vet av egen erfaring hva det vil si å være svært syk og/eller miste våre kjære. Vi har satt oss i roller, eller er blitt plassert i roller, om at vi skal kunne gjøre det umulige, helbrede alle for alt og slik være herre over liv eller død. Dette er helt urealistisk, og resultatet ser vi i vår filosofi at når vi «mister» en pasient, er det et nederlag.

Når vi på nytt erkjenner Hippokrates' ord: «Stundom helbrede, oftere lindre, alltid trøste», og kan vi gi pasientene løfte om livshjelp så lenge de er i live, er mye vunnet. Berge der vi kan berge, og

Per Vollset - er pensjonert overlege og tilhører St.Paul menighet i Bergen.

ferdighet for de av våre brødre og søstre hvis liv og menneskelige verdighet utfordres av fattigdom og nød."

Synoden rettet spesielt søkelyset mot ny-evangelisering og samarbeid blant Amerikas regioner. "Ny-evangeliseringen fortsetter en fortsatt utveksling av gaver som innebærer et mangesidig samarbeid mellom lokalkirkene om det felles oppdraget: å dele evangeliet med hverandre."

Herren vil at barna skal ære sin far og har pålagt sønner å lyde sin mor. Den som ærer sin far, gjør opp for sine synder. Den som hedrer sin mor, ligner en som samler skatter. Den som ærer sin far, skal selv bli hedret av sine barn. Når han ber, skal han bli bønnhørt. Den som hedrer sin far, får et langt liv, og den som lyder Herren, ærer sin mor. Min sønn, ta deg av din far når han eldes, og krenk ham ikke så lenge han lever. Bær over med ham om hans åndsevner svikter, forakt ham ikke, du som ennå er sterk og sunn. For godhet mot en far skal ikke bli glemt, den skal gjelde som vederlag for dine synder.

Sir 3.2-6.12-14

Søster?

11

samtidig kunne kapitulere overfor den milde søster.

Slik vår verden er i dag, vil mange lese dette forsøk på tankevirksomhet med tvil, og skepsis. Men jeg skriver allikevel med tro om at det er viktig å tenke igjennom disse tanker omkring Det Siste Spørsmål.

Heller ikke det kristne svar er lettkjøpt. Det bygger ikke på frykt, men på tro og realisme. Det er ingen livsløgn, men et grunnfestet håp som kan gi klarhet, alvor, og glede. Kort sagt: med-menneskelighet og håp. Håpet er selve livet i oss, så lenge der er Håp er der Liv.

Å gi livshjelp er vår fremste oppgave, og da kan vi oppleve under sykdommens fortvilelse, ansikt til ansikt med døden, at Tro, Håp og Kjærlighet blir levende for mange.

Kan vi se døden i øynene?

Ikke uten videre. Den dagen vi møtte døden, ble vi eldre, men også mer menneske.

Hvorfor er vi så uforberedt selv om det eneste vi vet med sikkerhet, er at alle skal dø, selv om vi til daglig sier at «ingen kjenner fremtiden!»

Leger og prester kan fort bli enige om at ikke bare unge, men også gamle og eldre skyver tanken på døden effektivt ut av sin tilværelse. Oppdragelse, mentalitet, livsmønster og sedvane gjør døden til det store fraværende i vårt tankeliv, til det mest uforberedte av alt.

Og døden er ikke noe en improviserer - den må inngå i hele livet for at den skal bli noe vi kan forsones med/forsone oss med. Så lenge vi lever, må vi lære oss å møte døden som en realitet.

For 100 år siden var sex det store tabu. Den tyske teologen Helmuth Thielle har sagt at døden har i dag samme stilling som sex på Viktoriatiden, den er der, men man taler ikke om det. (6) Det har sogar vært brukt så sterke ord som «att varje omnämnde av døden fick et anströk af pornografi». (1) Vi kan ikke overse døden, men vi kan holde oss den fra livet, inntil timen kommer «som en tyv om

natten».

Som leger vet vi hvor uforberedt mange er, og vi vil i beste hensikt ta vare på pasientens livsmot så lenge der er en gnist av håp. Legen omgjør døden til sykdom. De pårørende skjuler sitt problem, sin angst.

Den dødende tenker sitt i ensomhet, selv om livsviljen kan narre dersom han ikke aksepterer at livet snart er forbi, men sikkert ofte redd for sine egne tanker.

En litt eldre Gallup viser at fremdeles tror over halvparten av befolkningen på et liv etter døden. Andre, vesentlig intellektuelle, har gjort seg opp sin mening:

«Alt er slutt med døden».

Religionen lever på gåten om det evige liv, bedøvelse mot dødens bitre nødvendighet.

Arnulf Øverland skrev en gang:

«En gang blir vi alle født,

en gang skal vi dø

I tidløst hav skal vi bo på en Ø med

salte susende strender.

Bølgen slår og bryter ned og dette er

alt som hender

og denne strand er det siste sted». (9)

Er dette sannheten - er livet her virkelig alt som hender? Er det slutt med dette?

Det har alltid vært slik at når unge dør, føler vi det tragisk med det ulevde. Men det merkelige er at så mange som tviler på et liv etter døden, allikevel føler seg bestjålet.

«I gamle dager» som i tidlig middelalder, var menneskene fortrolige med tanken på sin død også i ung alder. De forberedte seg på den og gjenkjente den når den kom. Det nedsatte ikke deres glede av livet at de «beskikket sitt hus» og «døde mettv av dage» i relativ ung alder.

Bak den ro de hadde - lå tanken at det var nok for dette liv, og det øvrige skulle innfris i en ny og bedre verden etter døden.

Vi sier ofte at pasienten ikke kan bli helbredet, kanskje vet han det selv og de pårørende også. Ingen har lært oss å dø. Pasientens egen død har vært noe uenevnelig da han levde, nå er det for sent. Best å spille rollen helt ut for alle parter - selvbedrag? Er det?

Døden avslører alle våre uerstattelige skinneverdier og viser hva de egentlig er verd. I døden er ingen rester etter status, symboler, spisse albuer, intriger, uviktige fordi - de fjernet oss fra selve livet. (6)

Plutselig, når infarkt kommer, vil pasienten undres: «Var dette livet?»

Plutselig er det viktige uviktig. Nå skal han dø - han vet plutselig: Det var altfor få «stjernestunder» i hans liv. - Og alle de andre forkavede stundene var helt betydningsløse!

Døden er en del av livet, fortrenger vi den, lever vi mindre.-! «Lær oss derfor å telle våre dager, så vi kan få visdom i hjertet.» står det i Bibelen.

For mange medisinerere har sikkert den sensasjonsløse død vært noe av det rareste og uventede de møtte, nettopp fordi den ikke var så rar.

«Best som pasienten var pasient, var han det ikke mer,» var en av Trygve Braatøys treffende replikker.

I den sparsomme litteratur om «det å dø», kan man finne et viktig bidrag av Sir William Osler etter at han har studert 500 dødsleier i «Science and Immortality»: 11 viste sjelelig anspenhet, to positiv redsel, en gav uttrykk for åndelig opphisselse, og en for bitter anger.

Det store flertall gav ikke noe slags tegn i den ene eller annen retning, som deres fødsel var deres død en søvn og en glemsel, og denne sjansen har de fleste av oss - et nesten like stort flertall som ikke vinner i pengelotteriet. (3)

Er det noe menneskene er mer redd enn døden? Er vi reddere for livet? Livsgleden?

Den hender at tilværelsen arter seg så plagsom, så uutholdelig at selv intet liv er bedre.

Stor forskjell på humor og tøv!

“Økonomisk medgang for nasjonen er skadelig for humøret,” sier teatersjef Kjetil Bang-Hansen til Dagsavisen Arbeiderbladet. Han ser sammenheng mellom nasjonal velstand og den perverterte humor - og etterlyser den reflekterte latter: “Den gode komedie skaper fellesskap og varme. - Ser man på de aller største komediantene, som Charlie Chaplin og Hasse Alfredsson, ser man følelsen, det sosiale engasjementet og varmen som springer ut fra ønsket om å få

folk til å le ved å gi noe. Det er en kvalitet i det som skiller seg fra det rene kling klang.”

Hvordan kjenner man det dekadente fra det genuine? vil intervjuer vite. “Hjertet ditt skiller det,” svarer teatersjefen. “Den genuine humoren tar en større del av deg. Hjertelaget og fellesskapet er sannhet. For innerst inne i hver latter skal det være en gråt. Hvis denne gråten ikke er der, da er man over i det som er rent tøv. Og det er stor forskjell på humor og tøv.”

Menneskerettigheter og religionene
“Nå er det vårvær i luften,” skrev Vårt Lands kulturredaktør, Olav Egil Aune, nylig. Det var imidlertid ikke meteorologiske observasjoner han siktet til, men forskningsrapporter, som kan fortelle ett og annet om hva jøder, muslimer og kristne har til felles: “I fjor offentliggjorde en internasjonal, amerikansk ledet forskergruppe et tobindsverk, hvor man blant annet tar tak i religionenes menneskerettslige aspekt. Samti-

12

«Når Livet oss forlader
er borte Sorg og Savn
vi takker dig Gud Fader
skjønt kun du er et Navn
for Evighedens Øde
De døde de er døde
selv Flodene forbløde
i Havets stille Favn»

(Algernon C. Swinburne sitert i
Jack Londons bok Martin Eden). (3)

Arnulf Øverland har skrevet et magisk dikt: «I denne nat» (9)

«Jeg spør min sjæl: Er du rede
i denne nat?
Eller venter du på en glæde
du endnu ikke har hat?

Svarer min sjæl, at nøden
endnu blir rik at bære,
så vil jeg lide og lære
og glædes og vente på døden

Og eier jeg sverdet og gaven,
at stride mig sterk og rik,
reiser jeg mig ved graven
som blomstrende lik!

Men bære den siste glæde
er mer, end mit hjerte taaler.
Når en gang faklene straalere,
da er mitt hjerte rede.

Da vil jeg gi mit verge i
bøddelens røde hænder
- og faklerne følge min færges
mot natten, som ingen kjender.»

Er ikke døden det man er reddest for? Det man er enda reddere for, har noe med glede å gjøre? spurte Trygve Braatøy. (3)

Eller er det den religiøse angst som sitter fastest i de fleste? «Og at Gud er Gud om alle mann var døde, - det er vel ikke helt sikkert. Jeg vet ikke om Gud er Gud når alle mann er døde,» fortsetter Braatøy. «Jeg vet at så lenge det har vært mennesker til, har det også vært trette

mennesker til, og trette lengter etter hvile og fred»

«Og dog er ingen annen» fred så sikkert min. Jeg skal få legge hodet ned, og sovne inn».

Øverland var, som mange andre, redd for å sovne inn - «og når jeg går til sengs og legger meg til å sove, så mener jeg vel at jeg skal våkne til en ny dag. Men jeg vet det ikke.

Jeg vet bare, at en dag er den siste, og at den kommer nærmere». (3)

Er ikke døden like ugjennomtrengelig og ukjent for oss alle. Jan Helge Solbakk spør i sin bok «Medisinen som møtested og markeds plass»: «Er det noen som er kompetent spesialist på døden»? (7)

“Døden kan bare
gjøres tilgjengelig ved at
den blir
menneskeligjort -
erkjent som en del av livet.”

Herbert Tingsten fant i alle sine grublerier trøst i Epikurs ord: «Hvor jeg er, er ikke døden, hvor døden er, er ikke jeg». (8) Døden kan bare gjøres tilgjengelig ved at den blir menneskeligjort - erkjent som en del av livet.

Døden var tidligere å forstå som den siste Initial-Ritus, den var sjelens inngang til ideenes verden. Dermed ble døden etterlengtbart, og dødslyngsel en form for den høyeste visdom. Sokrates kunne tømme sitt giftbeger med sinnsro for han ventet å møte det egentlige liv: Sjelelivet.

På Golgata hersker angst og ensomhet.
«Min Gud min Gud hvorfor har du forlatt meg»

Er det her vi kjenner oss igjen, finner vårt sinns sanne mønster? spør Jan Helge Solbakk. (7)

I alle våre forsøk på å se hva som befinner seg bak døden, møter vi en stengt dør. Døden er ikke et medisinsk anliggende, den er tidens hjelp i våre egne filosoferinger over livet. Slik blir døden vår egen, og det er den som avslører vårt livs siste hemmelighet.

Slik tolket blir ikke døden lenger den siste fiende, men den milde søster.

Jeg har lyst til å la Knut Hamsun få det siste ord i et av sine ungdomsdikt i «Det vilde Kor» (4):

«Og var det i dag jeg siste Gang saa
Mennesket, jorden og aftenrøden
tikker mit hjerte i nat i staa
er det farvel med alt - lat gaa
Intet er endt med Døden»

Kanskje er døden en begynnelse, en port vi går igjennom.

Intet er slutt med døden!!

LITTERATUR:

1. Bauman Zygmunt: «Døden och odødeligheten i det moderna samhället» Daidalos Gøteborg 1992.
2. Bibelen
3. Braatøy Trygve «Kjærlighet og Åndsliv» Fabritius & Sønnen 1934
4. Hamsun Knut «Det vilde Kor» Gyldendal Dansk forlag København 1904.
5. Retterstøl Nils og Dahl Per Arne «Å leve med sorgen» Luther Forlag 1995
6. Rieber - Mohn Hallvard med innledning av Kjell Arild Pollestad «Levetid» Cappelen 1983
7. Solbakk Jan Helge «Medisinen som møtested og markeds plass» Aventura 1995
8. Tingsten Herbert: Notiser om liv og død» Gyldendal 1968
9. Øverland Arnulf: «Dikt i utvalg» Aschehoug 1968 (Rettskrivingen er beholdt som i Braatøys bok fra 1934.)

dig er en dansk historiker, Eva Marie Lassen ved Det danske Center for Menneskerettigheter, i ferd med å legge siste hånd på tre års arbeide med å skrive menneskerettighetenes historie, melder danske Weekendavisen." Det er i år 50 år siden FNs Menneskerettighetserklæring ble vedtatt.

"Det interessante ved Lassens versjon av historien," skriver Aune, "er at den ikke - som normalt - tar utgangspunkt i det 17. og

18. århundres opplysningsfilosofer, hun går flere årtusener tilbake, til det hun ser som menneskerettighetenes røtter. Og her - melder Weekendavisen - nøyer hun seg ikke med å titte de greske naturretsfilosofer i kortene, stoikerne og deres forestilling om at alle mennesker er utstyrt med en fornuft og derfor født frie. Hun tar munnen full og trekker både jødedom og kristendom inn i varmen. Alle spor samles i det gamle Roma.

Så er vi altså i gang," konstaterer Aune. "Sent, men forhåpentligvis ikke for sent - hva er vel 50 år i skyggen av tusenårenes historie! Både i Det gamle og Det nye Testamente finner vi noen av de første skriftlige uttrykk for de aller mest grunnleggende verdier, slik de uttrykkes i våre menneskerettigheter. For eksempel beskjeden om at alle mennesker er skapt i Guds bilde, og at alle dermed har en iboende verdighet."

Så stilner livets jag

Så stilner livets jag;
min stund, min korte dag
på jorden brytes ned.
Før døden setter slå,
o Herre, la meg få
ditt lys, din trøst, din fred.

O store Herre Gud,
på dine ord og bud
er lys og liv blitt tent.
Ved dine skaper-ord
skal vi bli reist av jord
når verdens løp er endt.

Mitt liv blir snart kledd av.
Min synd, o Gud, begrav
i Jesu Kristi sår.
Så skal alt vondt jeg vet
bli vendt til herlighet
når jeg igjen oppstår.

Svein Ellingsen

Fra Bønneboken:

Herre, alderdommens brød er bittert og hårdt. Hvor rik kjente jeg meg ikke en gang - hvor fattig er jeg ikke nå, ensom og hjelpeløs. Til hvilken nytte lever jeg her på jorden? Dag og natt er en plage for meg, mine søvnløse timer rinner langsomt ut. Jeg er en skygge av mitt tidligere jeg. Jeg ligger andre til byrde.

Herre, la det være nok nå. Når skal natten ta slutt og morgenen gry? Hjelp meg å være tålmodig. Vis meg ditt ansikt når alt annet forsvinner. La meg ane evighetens åndedrag nå når tiden svinner bort for meg. Til deg, Herre, har jeg satt mitt håp, forlat meg aldri i evighet.

Michelangelo Buonarotti (1475-1564)

Michelangelo er renessansens største billedhugger, en genial maler og arkitekt. Hans skrifter, innbefattet hans berømte sonetter, vitner om en dyp katolsk fromhet.

Fra Bønneboken:

Herre, hold oss oppe hele dagen igjennom,
til skyggene blir lange og aftenen faller på
og den travle dag forstummer,
livets feber er forbi og vårt arbeid er gjort!
Gi oss da, Herre,
i din barmhjertighet en trygg bolig
og i vår siste stund: Hellig hvile og fred!

John Henry Newman (1801 - 1890)

Abortsyn uten motforestillinger

"Vi pasifister tok altfor lett på det faktum at abort er å ta menneskeliv. Det er et tankekors. Selv om et foster ikke er et ferdig utviklet liv, har det kimen til et liv i seg," sier Ida Lou Larsen, kulturredaktør i Nationen.

Hun understreker at hun ikke har endret syn på retten til selvbestemt abort, men mener kvinnebevegelsen burde ha diskutert abortsaken på en mer åpen måte. "I den

målrettede kampens hete, for å bli kvitt en forferdelig ubehagelig ordning med allmektige mannlige leger som hadde anledning til å bestemme over kvinner, tok vi ikke inn over oss alle motforestillingene. Det tror jeg hadde vært sunt overfor kvinnene som har hatt traumatiske opplevelser etter abortingrep. Man snakket om 'en kjøttklump'. Det var i hvert fall spiren til et liv."

VÅRT LAND

Vi kan lett ta feil!

"Jeg er forsiktig med å ta Gud til inntekt for noe," sier utenriksminister Knut Vollebæk. "Alle ser verden stykkevis og delt. Vi kan lett ta feil hvis vi innbiller oss at Gud er på vår side i alle mulige situasjoner."

VERDENS GANG

Monolog

Allmektig, kaller vi deg. Himmelens og jordens skaper. Er det sant? Da har du jo også skapt det onde. Du har villet det onde, og synden er din vilje. Hvordan kan du da være full av sannhet, rettferdighet, kjærlighet og nåde?

Er det onde ikke ditt verk, da er du heller ikke allmektig og alle tings skaper.

Hvis du er allmektig og god, hvorfor gjør du ikke alt vakkert og alle lykkelige? Han vi kaller din sønn, måtte lide og dø uskyldig for at vi skulle bli frelst, sier troen. Men hvorfor måtte de talløse uskyldige før og etter ham lide skjebner som ofte var verre enn hans? Og uten det bevisste offers og formåls forsonende glede?

Det gode og det onde eksisterer fordi du skapte oss frie, svares det. Frie til selv å velge mellom det gode og det onde. Eier vi virkelig denne friheten, eller er den av samme art som friheten til å velge vår egen arv og vårt eget miljø?

Troen er en gave, lærer vi. Den kan ikke fortjenes. Den beror ikke på vår vilje, vi kan ikke bestemme oss for å tro. Den er helt og holdent nåde. Hvem mottar denne nåde, og hvorfor? Hvem mottar den ikke, og hvorfor? Er vi kuler i en kosmisk rulett?

Uten troen, intet evig liv, sier Jesus. Men når tro og vantro ikke beror på oss selv, men på en for oss skjult utvalgsgrunn, ligger også det evige liv og fortapelsen utenfor vår viljes valg.

I dette vårt livs skjebnedrama, hvor det dypest sett menneskelige ved oss - intellekt, vilje og følelser - ikke synes å avgjøre vår vei og vår utgang, men hvor en nådegave, hvis premisser vi ikke kjenner, gjør det, står bare bønnen tilbake som mulighet for å finne svar på de spørsmål som vår redelighet og samvittighet stiller krav om.

Be, så skal dere gis. Hva mere opphøyet og avgjørende for våre liv kan vi be om enn troen? Og om svar på de spørsmål, som det beste i oss krever svar på for å fjerne troens anstøtsstener?

Hvorfor svarer du meg aldri? Hvorfor denne gravens taushet?

Kan den skyldes at du ikke finnes?

Trondheim, julen 1997

Øivind Lyng

Aktuell innsikt

"I de siste månedene har jeg lest noen av Bernhards (av Clairveaux) skrifter. Og til min overraskelse fant jeg ut at han hadde en svært så aktuell innsikt i forbrukersamfunnets mekanismer," skriver Erling Rimehaug, samfunnsredaktør i Vårt Land, i avisens spalte "Aktuell kommentar".

"Han beskriver med forundring hvordan mennesker som allerede er rike, likevel jobber dag og natt for å bli enda rikere, hvordan mennesker med store hus strever og bygger seg større hus, hvordan de som har en stilling, streber etter å få en høyere stilling."

Helsprø - etter en uke. . .

"Hvis paven plutselig sa til oss katolske prester: 'O.K. gutter, nå kan dere gifte dere,' da ville det bli mange ulykkelige ekteskap," sier den katolske sognepresten i Arendal, Alan Littlewood, ifølge Agderposten. "En kvinne ville bli helsprø etter en uke med meg, for jeg har jo en del vaner," sier sognepresten.

Baby Johannessen:

Hierarkiet og legfolket (1): Prestemangelen øker i Europa

19

Vi har hørt om prestemangelen i den romersk-katolske kirke i flere verdensdeler. Nå rammes også Europas bispedømmer. Stadig flere sogn - menigheter - står uten egen sogneprest.

En av Kirkens fremste tenkere og nybrottsmenn i vår tid, jesuittpater og sosiolog *Jan Kerkhofs*, professor emeritus ved det katolske universitetet i Leuven, Belgia, har i boken «*Europe without priests?*» gitt oss statistikker og en situasjonsanalyse det er all grunn til å studere og til å ta alvorlig.

Den reelle situasjonen

I de siste 30 årene har et stort antall prester forlatt sin prestegjerning, noe som er en hittil ukjent situasjon for Kirken. En totaloversikt gir et lite innblikk i antallet prester i *aktiv tjeneste* i Europa (tallene i parentes er fra 1986): Sekularprester i 1992: 154.556 (159.682); ordensprester i 1992: 67.920 (70.805). Når også tallet på ordensprester går ned, blir det etterhvert meget vanskelig for biskopene å rekruttere ordensprester til å betjene regulære kirkesogn (menigheter).

Fra Rotaen i Roma (Rotaen er kirkerettens høyeste appellinstans før Paven) er det opplyst at mellom 1963 og 1969 (altså i de første årene etter Det annet Vatikankonsil) ble det innen Kirken globalt gitt dispensasjon fra presteløftet til 5.184 sekularprester og 4.620 ordensprester. Ved å få innvilget slik dispensasjon, blir man i beste fall fullverdig leg katolikk. Mellom 1969 og 1980 forlot 24.488 prester sin gjerning ved å søke om dispensasjon, men man kjenner ikke til hvor mange som fikk slik dispensasjon. Det man vet er at pave Johan-

nes Paul II har skåret drastisk ned på antall gitte dispensasjoner. Noe som i verste fall innebærer at prester som forlater sin gjerning, etterhvert lar være å søke om dispensasjon og sluttelig forlater Kirken.

I absolutt alle de europeiske land hvor den romersk-katolske kirke inntil for noen årtier siden kunne rekruttere nok prester, sliter bispedømmene nå. En stigende alderskurve blant de gjenværende prester og et dramatisk fall i tallet på prestestudenter ved presteseminarene, gjør ikke situasjonen bedre. Bispedømmene har måttet foreta en omfattende nedleggelse/sammen slåing av små og til dels mellomstore menigheter. I de store byene kan situasjonen iblant være prekær - med én sogneprest som betjener 20.000 eller flere katolikker - uten hjelp av kapellan eller andre geistlige.

At det er prestemangel i land som Tyskland og Frankrike og England, var mange av oss kjent med. At prestemangelen forlengst er et faktum i såkalte «katolske» land som Spania, Italia og Irland, har nok vært mindre kjent. I Polen fikk man

mange prestekall da en polakk ble valgt til pave, men også der har tilgangen på prestestudenter flatet ut.

Alt dette til tross, viser Jan Kerkhofs til at Europa fortsatt disponerer mer enn halvparten av katolske sekularprester og ordensfolk i verden.

I en kort artikkel er det umulig å bringe noen av de statistikker Jan Kerkhofs har innhentet - de bør leses i sin helhet. Spesielt interesserte anbefales å studere Kerkhofs' bok «*Europe without priests?*»

(Vi norske katolikker må prise oss lykkelige for at vi under slike forhold nå har flere kall, at vi har yngre prester som nettopp har begynt sin gjerning, og at vi har en del prestestudenter.)

Årsaken til prestemangelen

Selv om det er en kjensgjerning at et stort antall prester har forlatt prestegjerningen for å gifte seg, både sekularprester og ikke minst ordensprester, mener Jan Kerkhofs at sølibatskravet langt fra er eneste årsak til frafallet og mangelen på rekruttering. Han har mange andre forklaringer. Men at sølibatskravet for katolske prester ligger i bakhodet hos mange som nå studerer teologi ved universitetene, regner han med. De fleste av disse studentene, som gjerne ville ha blitt prester, går nå til undervisningsstillinger i skoleverket.

Den mest interessante årsak til nedgangen i prestekall som Jan Kerkhofs bringer inn, er at den katolske familiestruktur i Europa har endret seg drastisk etter den annen verdenskrig. Tidligere hadde de fleste katolske familier mange barn og alltid noen å «avse» for «kallet».

Dyrevern - forsømt kristensak

“Menneskeverdet henger sammen med hvordan vi behandler andre skapninger. Anerkjennelse av dyrenes rettigheter er et ufravikelig grunnlag for anerkjennelse av menneskerettighetene,” sier Jan Rantrud, teolog og amanuensis ved Norsk Lærerakademi i Bergen. Sammen med kollegene Solfrid Storøy og Gunnar Johnstad ønsker Rantrud å stable på beina et teologisk “forum for kristen naturettikk”, meldte Vårt Land i desember.

De tre teologene har invitert kolleger til å være med på å utarbeide et basisdokument for det nye forumet. Målet er å løfte naturettikken, og ikke minst det kristne synet på dyrene, fram som en etisk utfordring til norsk kristenhet. Naturettikken er “et forsømt emne innen kristen teologi og etikk (-). Det som skulle være en kristen fanesak, er så godt som fraværende i teologisk refleksjon, og ikke minst i forkynnelsen,” mener de tre.

I dag som for 2000 år siden

“Hva er rett og hva er galt?” spør Dagsrevyjournalist Siv Nordrum. Og fortsetter: “Det kan da ikke være så vanskelig å si i vår tid? Vi trenger det samme i dag som for 2000 år siden: tydelighet.

Kirken skal være en ledsager på sitt område. Da må den ikke gå ut og bli diffus. Jeg går ikke inn for fanatisme, men klarhet,” sier Siv Nordrum - i samtale med Misjonstidende, Det Norske Misjonsselskaps organ.

20

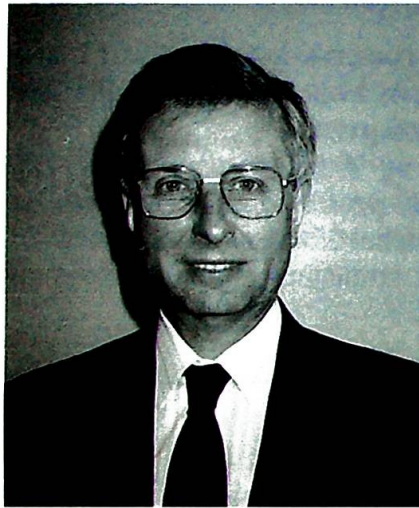
Prestegjeringen ble også sett på som en levevei for mange unge menn. Katolske ektefeller har imidlertid etterhvert innført sin egen «familieplanlegging», uavhengig av pavelige påbud, og har lenge fått bare ett eller to barn. Det skal mye til at det da blir plass for «kall». Katolske foreldre, som alle andre ansvarlige voksne, sørger for at de unge får den best mulige utdanning etter evner og krefter for et liv i den sekulære verden.

I de fleste land i Europa er ikke katolikkene lenger så nært knyttet til Kirken som de var tidligere. Mange overholder ikke lenger «søndagsplikten», og skriftemålspraksisen er stadig dalende. Kirken er blitt en service-institusjon ved dåp, konfirmasjon, ekteskap og begravelse!

Prestegjeringen virker heller ikke tillokkenede på unge katolske menn. De som fortsatt holder seg til Kirken, merker seg prestenes slit og foretrekker å forbli legfolk. At sogneprestene ofte er svært gamle, gir de unge mer et «bestefarbilde», og det kan de unge ikke identifisere seg med.

Det er enn videre en kjensgjerning at katolske organisasjoner, som ofte var en inngangsport til prestekall (kfr. katolsk speider-bevegelse), ikke lenger klarer å rekruttere unge medlemmer. Faktisk trekkes nå også katolsk ungdom til karismatiske bevegelser og kristne «undergrunnsgrupper», med svak tilknytning til hierarkiet.

Viktigst er naturligvis velferdssamfunnenes muligheter for de unge når det gjelder en utdanning som vil befordre en karriere i det

Jan Kerkhofs s.j. er professor emeritus ved det katolske universitetet i Leuven i Belgia. Han er en av de “diagnostikere” og nytenkere det lyttes til. St. Olavs lesere vil kjenne ham fra nyhetsnotiser, og som en av hovedmennene bak den store europeiske verdiundersøkelsen for noen år siden.

sivile liv. Da virker ikke en dårlig betalt, anstrengende og ensom prestjobb tillokkende.

Kan prestene erstattes?

Som sakramentsforvaltere kan prestene i utgangspunktet ikke erstattes. Men Kirken er nødt til å tenke nytt, mener Jan Kerkhofs. Han lufter tanken om en prestegjerning på åremål. Å avgi løfte for livet, kan idag virke skremmende også for dem som har et prestekall. Dette har noe med samvittighet og ærlighet å gjøre. Man vet ikke som ung mann hva man tenker som middelaldrende eller tilårskommen. Ved åremålsordningen ville noen prester helt sikkert falle fra underveis, men

mange, kanskje de fleste, ville på grunn av en slik «sikkerhetsventil» bestemme seg for å fortsette etter åremålsdatoen.

Presteutdannelsen må i alle tilfelle legges en del om, slik at pretestudentene får en bedre innsikt i dagens samfunn, som er det legfolket, som prestene skal betjene, forholder seg til. Samarbeid med grupper av legfolk må også inngå i presteutdannelsen. Og fremfor alt må det legges inn kunnskap om hvordan alt fungerer i det demokratiske samfunn.

Ordinasjon av *virii probati* - gifte menn med stabile ekteskap og en adekvat utdanning - er en mulighet for å avhjelpe prestemangelen. Dette har lenge vært drøftet i bispedømmene, og det finnes *virii probati* flere steder (men de er unntagelser - Roma vil fortsatt ha sølibatskravet knesatt for Kirkens prester, som en regel). Problemet med *virii probati*, sier Jan Kerkhofs lakonisk, er at man her blir nødt til å satse på eldre menn, og da avhjelper det ikke prestemangelen på lengre sikt. Satser man på yngre gifte menn, kan man jo risikere at en skilsmisse plutselig dukker opp.

Hvilke konsekvenser vil en mer allmenn ordning med *virii probati* ha når det gjelder muligheten for gifte prester (med dispensasjon), til å gjenoppta sin prestegjerning? I navnet blir de da *virii probati*; i gavnet er de jo allerede presteviet!.

Jan Kerkhofs trekker også inn ordningen vi kjenner fra den ortodokse kirke, hvor man kan være gift prest i vanlig prestedjeneste, men skal man bli biskop, må man ha lev-et i sølibat som prest. Kunne en slik

Kritikk av kritikken

Ikke overdriv kritikken av Felleseklæringen om rettferdigjørelsen, sier biskop Karl Lehmann, formann i Den tyske bispekonferanse, og Horst Pichler, formann i Den forente evangelisk-lutherske kirke i Tyskland. Selv om "det ene og det andre i teksten" kan forbedres, finnes det ikke lenger noen "vei tilbake", mener Lehmann. Som særlig trekker frem teologen Hans

Küings økumeniske innsats. Allerede på 1950-tallet bidro han med sitt "utholdende, intense og årelange skrivebordsarbeid" til å få i stand en dialog mellom katolikker og protestanter. Küings bok fra 1957 om rettferdigjørelsen har vært en veiviser, understreker Lehmann.

De innvendinger mot Felleseklæringen som er gjort gjeldende på tysk mark, må ikke få oss til å tape det verdensomfattende

perspektivet av syne, mener Lehmann. "Særlig på det nåværende samtalestadium er det viktig at grundige teologiske uttalelser følges opp av kirkene," sier Lehmann, som oppfordrer til å bringe "en grunnleggende solidaritet" inn i den økumeniske dialog. Ellers kan det hende at "toget går fra oss", understreker biskop Lehmann.

CHRIST IN DER GEGENWART

Talende tall

Noen få tall fra Kerhofs statistikk får gjøre nytte som illustrasjon på situasjonen. Vi viser her prestenedgangen i enkelte land (tallet i parentes er fra 1976). I 1992 hadde Belgia - alle kategorier - prester: 9.778 (13.432); Frankrike 30.909 (41.163); Portugal 4500 (5.035); Spania 29.851 (33.369) og Italia 57.659 (61.784). Sammenligner man tallene fra 1992 med tall fra tidligere år enn 1976, blir nedgangen på antall prester enda større.

Alderssammensetningen av prester er også avgjørende. I 1990 var 882 av 2075 sekularprester i Nederland pensjonister. I Belgia er gjennomsnittsalderen på prestene nå oppe i 65-70 år. I Tyskland (tidligere Vest-Tyskland) vil 4000 av 11.000 prester være pensjonister frem mot år 2000.

Tallet på prestekandidater er synkende. I 1961-65 ble det i Nederland ordinert 411 sekularprester; i 1986-90 var tallet 96. Når det gjelder ordensprester var tallet i 1961-65 hele 981; i 1980-90 var tallet 34. I Irland har tallet på prestekandidater vært stabilt på rundt 70, men samtidig er antallet prester som når pensjonsalderen sterkt økende.

I Frankrike var gjennomsnittsalderen på prester 66 år i 1989.

Tallet på presteordinasjoner synker stadig. I 1938 ble 1.355 ordinert til prest; i 1951 var tallet 1.028; i 1969 var tallet 370. I de siste 20 årene har tallet på presteordinasjoner i Frankrike ligget på mellom 100 og 150 pr. år, mens det er behov for 600 nye prester årlig for å beholde en stabilitet i menighetslivet.

I Spania viste en telling av prester i 1990 at allerede da var 31,7 % av prestene mellom 50 og 59 år; 21,1 % var mellom 60 og 69 år og 10,1 % mellom 70 og 79 år og 6,5 % over 80 år. Selv med et antall prestekandidater som har stabilisert seg rundt tallet 2000, betyr dette, alderssammensetningen av prestene tatt i betraktning, en nedadgående kurve for aktive prester. I 1990 hadde Spania 19.966 sekularprester, og 9.020 ordensprester i sognetjeneste (menigheter).

ordning innføres i den romersk-katolske kirke?

Diakoner har mange steder overtatt en del av prestens tjenester, også under gudstjenestene. Men her advarer Jan Kerkhofs sterkt mot å kjøre inn i en blindgate. Diakoner kan avlaste prestene, men de kan ikke erstatte dem.

Den løsning Jan Kerkhofs mener må tas opp til endelig, alvorlig drøftelse, er kvinnelige prester også i den romersk-katolske kirke. Han regner med at de verdensomspennende implikasjoner en innføring av prestevielse av kvinner ville ha i den romersk-katolske kirke, ville kreve et konsilvedtak. Det kan ligge

langt frem i tid. I denne forbindelse trekker Jan Kerkhofs frem erfaringene med kvinnelige prester i de nordiske land, hvor han har merket seg at erfarne katolske geistlige uttaler seg positivt om ordningen med kvinnelige prester i de lutherske søsterkirker.

Som et skritt på veien mot kvinnelige prester, må Kirken nå gjeninnføre ordningen med kvinnelige diakoner. En slik ordning ville ikke kreve noe konsilvedtak! Det burde kunne gå raskt!

Jan Kerkhofs mener at den romersk-katolske kirke nå står ved et vendepunkt - et viktig vendepunkt.

Situasjonen med den store prestemangelen er uholdbar, og Kirken er nødt til å tenke i nye baner, med større kreativitet og i økumenisk retning. Legfolkets medarbeiderskap i menighetslivet og Kirkens administrative liv er nødvendig. Selv om Roma forsøker å stramme inn på legfolkets medbestemmelse, kan man ikke skru klokken tilbake. Samarbeid mellom geistlighet og legfolk er nødvendig for den romersk-katolske kirkes fremtid. Det kommer vi tilbake til i neste artikkel, i forbindelse med et dokument fra Roma om dette samarbeidet.

(Forts. neste nr.)

Omstridt instruks

Den 13. november i fjor ble en Vatikan-instruks om regler for forholdet mellom prester og legfolk offentliggjort. Hensikten med instruksene er, ifølge mgr. *Dario Castrillon Hoyos*, prefekt for Kongregasjonen for geistligheten, å rydde opp innen det han kaller "klerikaliseringen av legfolket og 'laiseringen' av geistligheten".

Instruksene har fremkalt til dels skarpe kommentarer fra flere hold, også høyt oppe i hierarkiet. Særlig oppsikt har et brev fra avtroppende biskop *Stecher* av Innsbruck vakt. *Baby Johannesen* tar opp instruksene og reaksjonene på den i førstkommande nr. av *St.Olav*, som også vil inneholde en oversettelse av biskop *Stechers* brev.

Per Bjørn Halvorsen o.p.:

Enighet mellom lutheranere og katolikker om rettferdiggjørelseslæren

22

Teologiske samtaler om lærespørsmål kan virke noe fjernt fra vanlige troendes hverdag. Allikevel er de nyttige og nødvendige, og de fører til resultater, selv om det tar tid.

Det 2. Vatikankonsil var knapt over før den katolske kirke engasjerte seg i samtaler med de lutherske kirker. En internasjonal teologkommisjon ble nedsatt, og allerede i 1972 så den første fellesuttalelsen dagens lys, nemlig «Evangeliet og kirken». Senere fulgte en uttalelse om «Kirken og rettferdiggjørelsen» i 1994 fra den samme kommisjonen, godt forberedt gjennom de resultater som var oppnådd av lokale kommisjoner i USA og Tyskland. Også i Norge ble det arbeidet med de samme spørsmål, og den katolsk-lutherske samtalegruppen her i landet kom med en uttalelse om rettferdiggjørelsen i 1991, en uttalelse som i sine konklusjoner ikke avviker fra det de andre kommisjonene kom frem til.

Resultatet av alle disse års arbeid er nå blitt samlet og lagt frem i fellesskap av Luthersk Verdensforbund og Det pavelige råd for fremme av kristen enhet, og sendt ut til høring i dokumentet «Felleserklæring om rettferdiggjørelseslæren» (norsk oversettelse ved Melomkirkelig råd for Den norske kirke, 1997). Dokumentet er relativt kortfattet og lettlest. Innholdet kan kort oppsummeres slik: «Vi bekjenner i fellesskap at syndere blir rettferdiggjort ved tro på Guds frelsesgjerning i Kristus» (§ 25), og det slås kort og godt fast at hva rettferdiggjørelseslæren angår, er det

oppnådd «konsensus når det gjelder grunnleggende sannheter; den differensierte utfoldelse i enkeltutsagn er forenlige med denne konsensus» (§ 14).

Ordet «konsensus» er meget sterkt i økumenisk sammenheng. Det betyr rett og slett at det ikke finnes grunnleggende uenighet i dette spørsmålet. Når man tenker på at nettopp rettferdiggjørelseslæren ut fra luthersk selvforståelse er selve det reformatoriske grunnliggende, er en slik uttalelse i streng forstand sensasjonell - dette er en kirkehistorisk begivenhet med implikasjoner det er umulig for oss i dag fullt ut å overskue.

En av de største vanskelighetene i den katolsk-lutherske dialog er forskjellene i tenkemåte. Luthers teologi preges av å være dialektisk-relasjonell, og spør: Hva skjer i

forholdet mellom Gud og mennesket i rettferdiggjørelsen? Denne dialektiske tenkemåten gir seg utslag i paradoksale utsagn som at mennesket på en og samme tid er synder og rettferdig. Katolsk teologi vender blikket mot mennesket og sier: Hvilke konsekvenser har rettferdiggjørelsen i Kristus for det rettferdiggjorte mennesket?

«Felleserklæringen» stikker ikke slike forskjeller under en stol. Hvert utsagn som begynner med ordene «vi bekjenner i fellesskap», nyanseres nettopp av en markering av forskjeller i teologisk tilnæringsmåte, men det sensasjonelle ligger i at slike forskjeller ikke oppfattes som en trussel mot den oppnådde konsensus i grunnleggende sannheter. Dette innebærer en aksept fra luthersk side av at det kan finnes forskjeller i teologisk tilnærming som ikke rokker ved selve trosinnholdet, med andre ord: anerkjennelse av en teologisk pluralisme som ikke har vært vanlig på luthersk hold. Lutherdommen kjennetegnes nemlig blant annet ved en tendens til dogmatisering av teolo-

Hindu-kampanje mot kristne konvertitter
 I den indiske delstaten Madhya Pradesh føres det en kampanje mot hinduer som har konvertert til kristen tro. Det hinduiske verdensrådet prøver å vinne konvertitter tilbake til hinduismen ved å tilby gaver som klær og mat. Rådet "rettferdiggjør" sin kampanje og hevder at katolske misjonærer i sin tid benyttet seg av samme teknikk, skriver *Catholic Herald*.

Ingen ny status for Jerusalem

Den historiske avtalen fra november i fjor mellom staten Israel og Vatikanet, som endelig gir den katolske kirke rettslig status i Israel, får ingen innvirkning på "den hellige stads legale eller politiske status", sier patriarken av Jerusalem, Michel Sabbah. Den nye avtalen gir kirken juridisk rett til å besitte eiendom og regulerer forordninger som skriver seg fra så langt tilbake som det ottomanske rike.

CATHOLIC HERALD

Zimbabwes biskoper: Rettferdig landreform!

I forbindelse med statlig ekspropriering av store landområder fra tidligere hvite eiere, oppfordrer Zimbabwes katolske biskoper landets regjering til å sørge for "en rettferdig landreform". Bare "alvorlige grunner" gir staten rett til å foreta ekspropriasjon, skriver biskopene, og derfor har regjeringen et spesielt ansvar for å sikre "rettferdighet og likhet" til alle kanter ved fordelingen av ekspropriert land. THE TABLET

gien som er relativt ukjent på katolsk mark. Uansett hvilken status St. Thomas Aquinas' teologi er blitt gitt, er hans teologi like forskjellig fra Augustins som Gregor av Nyssa er fra Duns Scotus. Innholdet i den sanne kristentro kan uttrykkes av ulike teologier på ulik måte uten at det dogmatiske endres. Dette har det inntil nå vært vanskelig for lutherske teologer å akseptere, men i «Felleserklæringen» gjør de det.

Den katolske kirke kommer på sin side det lutherske anliggende i møte ved å anerkjenne at rettferdiggjørelseslæren er «mer enn bare ett element i den kristne lære. Den står i et avgjørende forhold til alle tros-sannheter, som må betraktes i sin innbyrdes sammenheng. Den er et uoppgivelige kriterium som uopphørlig tjener til å rette hele kirkens lære og praksis mot Kristus» (s. 181.) Dette innebærer ikke at katolikker og lutheranere ser bort fra at frelsen i Kristus kan artikuleres på andre måter (helliggjørelse, nytt liv i nåden osv.), slik de nytestamentlige skrifter til overmål vitner om, men rettferdiggjørelsen anerkjennes som et slags overordnet kri-

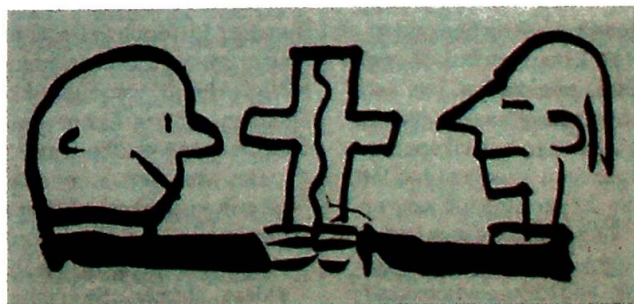
terium for ikke å miste av syne «Kristus i alt».

Den norske kirke er ikke kjent for å gi ved døren i spørsmålet om rettferdiggjørelseslæren. Det er derfor oppsiktsvekkende at dens siste kirkemøte tar imot dokumentet om rettferdiggjørelse med noe som ligner begeistring («Kyrkjemøtet er svært glad...»), og slår fast: «Fordømingar av romersk-katolsk lære om rettferdiggjøringa i lutherske vedkjenningskrift treff ikkje den aktuelle romersk-katolske læreposisjon, slik han er framstilt i 'Felleserklæringa'.» Nå er det riktig, slik det er blitt påpekt, at den dansk-norske kirke aldri tok opp blant sine bekjennesskrifter dem som inneholdt slike fordømmelser, men det

er langt fra å bety at mistenkeliggjørelsen av det katolske synet på «gode gjerninger» har vært mindre utbredt her til lands enn andre lutherske steder. Slike holdninger får ikke lenger «prege vårt tilhøve til brøt og systre i Den romersk-katolske kyrkja», formaner kirkemøtet.

At den katolske kirke inntar en tilsvarende holdning til Tridentinerkonsilets fordømmelser av lutherske læreposisjoner, er mindre sensasjonelt, da det lenge har vært kjent blant katolske teologer at konsilets fordømmelser ikke «treffer» sentrale punkter i autentisk luthersk lære.

Den lutherske reformasjons hovedanliggende, læren om rettferdiggjørelsen ved tro alene, er altså ikke lenger kirkesplittende. Dette må på sikt få konsekvenser for forholdet mellom våre to kirker. Det er sant, slik «Felleserklæringen» påpeker (§ 43), at viktige lærespørsmål gjenstår, spørsmål som kan sammenfattes under stikkordet ekklesiologi (læren om kirken). Men når hovedårsaken til kirkesplittelsen på 1500-tallet er ryddet av veien, burde den videre gang mot full enhet bli adskillig mindre tornefull.

Irland: ingen angrende president

Den nyvalgte irske presidenten, katolikken Mary McAleese, sier hun vil fortsette å gå til natverd også i anglikanske kirker, til tross for innsigelser fra katolske geistlige. Erkebiskop Desmond Connell av Dublin sa i et radio-intervju at katolikker som deltar i anglikanernes natverd, er med på noe som er "a sham", "en etterligning". Uttalelsen førte til sterke reaksjoner fra anglikansk

hold, hvorpå erkebiskopen sa at han hadde brukt ordet i tråd med ordbokens definisjon: "noe som ikke er hva det gir seg ut for å være".

De irske biskopene forbereder en uttalelse om saken. USAs Irlands-ambassadør, Jean Kennedy Smith, som selv nylig mottok natverden i den anglikanske katedralen i Dublin, støtter presidentens handling. THE TABLET

Positivt Luther-bilde

Ifølge Karl Lehmann, formann i Den tyske bispekonferanse, kan Martin Luther bli "en felles lærer" for kirkene. Vi må overvinne de "fortrenge klisjéer" som århundrelange kontroverser har ført til, mener Lehmann. Det stort sett negative Luther-bildet man finner på katolsk hold, bør avløses av et mer positivt bilde. Lehmann anbefaler at Luthers lille katekisme blir tatt i bruk i økumenisk sammenheng. RM

Arild Stubhaugs bok *Et foranskutt lyn - Niels Henrik Abel og hans samtid* inneholder alle de ingredienser som gjør en biografi til "fortreffelig lesning", mener vår anmelder, fakultetsbibliotekar Karin-Helene R. Hognestad. Som anbefaler "alle med sans for glimrende livsskildringer, historie, vitenskap og kultur" å dukke ned i de 500 sidene.

Hvert år gir forlagene ut et stort antall biografier som vi kan underholde oss med når arbeidsdagen har krevet sitt. Denne litteraturgenren slår alltid godt an hos leserne og er en sikker inntektskilde for forfatter og forlegger.

En biografi kan som bekjent angripes fra forskjellige vinkler og inneholde alt fra detaljerte opplysninger fra den biografertes privatliv til en analyse av personens faglige og sosiale virksomhet.

For en som holder av biografier av mer faglig art, er forutsetningen for at den skal falle i smak at boken går ut over det personlige og setter den biograferte inn i den tid og de samfunnsforhold hun eller han har levet i. På den måten kan vi bringes inn i en tidsepoke, et vitenskapelig eller kunstmiljø og en kultur som gir oss en utvidet forståelse av personen og den tid de levet i. Hvis også forfatteren har maktet å holde avstand til «sin person», er en biografi fortreffelig lesning.

Høsten 1996 kunne vi nyde en biografi som omfatter alt dette, nemlig Arild Stubhaugs bok: «Et foranskutt lyn - Niels Henrik Abel og hans tid».

Til tross for at dette er en bok på godt 500 sider om en matematiker, kan selv en legmann på området ha fullt utbytte av boken. Fra å ha vage kunnskaper om denne unge døde som Vigeland har latt skue tankefullt utover slott og universitet i landets hovedstad, får man her omfattende kunnskaper om kirkehistorie, politisk historie, vitenskaps-

historie og kulturhistorie rundt den tiden Niels Henrik Abel fikk leve og virke i.

Med brødrene Mathias og Jacob fra Abild i Tønder kom slekten til Norge, nærmere bestemt Trondhjem, som på denne tiden var en blomstrende handelsby. Vi er i siste del av Christian IV's regjeringstid, og for to unge menn med litt penger, litt utdanning og masse pågangsmot var det muligheter der nord. Lenger syd i tvillingriket var tredveårskrigen mer merkbar og sjansen for å bli utskrevet som soldat var stor.

Trondhjem lå på trygg avstand fra krigens tumult. Brødrene ble ikke skuffet, de gjorde karriere i byen. Fem generasjoner senere så Niels Henrik dagens lys, han ble født 5. august 1802.

Faren var på den tiden prest i Finnøy, men ble sogneprest i Gjerstad sogn to år senere som sin fars efterfølger. Her vokste altså Niels Henrik opp, slik også hans far hadde gjort. Faren døde tidlig, bare 48 år gammel. I hans begravelse opptrådte hans enke beruset og usømmelig. En opplevelse som må ha satt sine spor i et ungt menneskes sinn. Niels Henrik var ennå ikke ferdig med skolen, og han fikk resten av sitt korte liv permanente økonomiske problemer.

Det var først i gymnasiet at Niels Henrik viste evner ut over det normale i matematikk, og det ble etterhvert flere som forsøkte å hjelpe ham frem til videre studier. Stubhaug viser hans

faglige utvikling og fremragende matematiske resultater på en spennende og informativ måte.

Men for alle oss som ikke behersker høyere matematikk, er det allikevel den sammenheng boken er satt inn i som er det mest interessante. Skoleårene ved Christiania Kathedralskole er ypperlig skildret og kan ikke annet enn å gi leserne takknemlighetsfølelse for at Abel fikk gå på skole i en tid hvor synet på pedagogikk og oppdragelse hadde gjennomgått en dramatisk utvikling.

Også studietiden ved det nyopprettede Kongelige Frederiks Universitet er levende og kunnskapsrikt skildret. Vandreåret på kontinentet med opphold hos datidens fremste matematikere, gir oss del i Abels vekslende mellom forhåpninger og skuffelser over mulighetene til videre karriere.

Fem unge studenter som reiser i flere måneder for å oppleve den kultur, natur og kunnskap det var å hente i Europa for dem som var villig til å oppsøke det, kan leses flere enn én gang. Og selv om Niels Henriks velgjører og læremester, prof. Holmboe, nok synes at den unge studenten burde benytte mer tid på matematikken, ble den i høy grad ivarettatt og viktige personer oppsøkt. Det var i sær prof. Crelle i Berlin Abel satte sitt håp til. En kallelse til fast stilling hos ham ville bety slutten på hans økonomiske problemer og gi gode arbeidsforhold for videre forskning. Men Crelles brev lot vente på seg. Det kom først to dager etter Niels Henriks død.

Han ble syk under et juleopphold i Froland, og døde der 6. april 1829, knappe 27 år gammel.

Det er mulig at en matematiker ville foretrukket en mer faglig biografi over Abel. Han ble jo blant annet berømt for å ha forstått at det ikke går an å løse en femtegradsligning, noe man hadde arbeidet med i mange, mange år. For oss legmenn innen matematikken er det altså den fine måten Stubhaug fletter

Katolsk nei til "overføring" til Kirkedepartementet

Før jul vedtok regjeringen at saker vedrørende livssyns- og trossamfunn fra årsskiftet skal overføres fra Justisdepartementet til Kirkedepartementet. "I den siste tiden har sterke og prinsipielle innvendinger vært reist mot forslaget, særlig fra den katolske kirke," skriver Vårt Land. Og viser til at biskop Gerhard Schwenzer i et brev til statsministeren av 24. november i fjor "bru-

ker - til ham å være - usedvanlig sterke ord" mot overføringen.

Ifølge biskop Schwenzer vil overføringen "være et helt sentralt, sannsynligvis det sentrale skritt for å skille kirke og stat og til etablering av et eget forvaltningsorgan for religions- og livssynsforhold", et skille "jeg forsåvidt er positiv til, men det må skje på en måte som er til gagn for Den norske kirke, som jo er hovedbæreren av kristendommen i Norge." Schwenzer mener et slikt skille bør komme som følge av en "åpen og

styrt utvikling, hvor det er Den norske kirkes interesser som står i sentrum, og ikke slik det nå legges opp til, en utvikling styrt av konflikter og konkurranse trossamfunnene imellom". I svaret til biskop Schwenzer fra statsministerens kontor heter det "kort og kontant at saken er avgjort", skriver Vårt Land. Som noterer at "også innad i departementets kirkeavdeling har det vært sterke prinsipielle innvendinger mot ansvarsoverføringen".

et foranskutt lyn

25

Gørbitz' portrett av Niels Henrik Abel (1802-1829) - alle senere avbildninger av Abel har tatt utgangspunkt i dette bildet som ble malt i 1826.

Abels liv og forskning inn i en større sammenheng på, som gjør boken så fengslende og underholdende. Hans forstudier og store kunnskaper, både lokalhistoriske og personalhistoriske, gir boken tyngde og troverdighet.

Ved å følge Niels Henriks far blir vi ført inn i tidens vekslende teologiske retninger, og de problemer som oppstår når en tilhenger av «sin tid» møter ny og ofte uforsonlig teologi. Søren Georg, Niels Henriks far, begynte sin preste-tid under biskop Peder Hansen, en dynamisk person og sterk talsmann for opplysningstidens tanker og idéer. Han skrev en ny katekismeforklaring: «Religions-Spørsmål med svar, indrettede efter de Unges Fatte-Evne», 337

spørsmål og svar i opplysningstidens ånd. Boken gjorde stor lykke og kom i flere opplag. Senere skulle han oppleve å få boken dømt nord og ned som farlig og kjettersk.

Ekteskapet mellom prestesønn og prest og bypiken fra det nyrike seilskuteremiljøet i Risør gir noe av forklaringen på det etterhvert så dårlige forhold mellom Niels Henriks foreldre, og blir kanskje en av årsakene til at han selv i studietiden får et så nært og fortrolig forhold til sin lærers kone, Catharine Hansteen.

Vi får kjennskap til hvordan de første norske Storting fungerte, og det er ikke bare i dag et uheldig innlegg i stortings-salen kan følge en i lang tid og også gå

ut over representantens barn. Dette fikk i sannhet både Niels Henrik og hans eldre bror oppleve.

Mellom 1537 og 1843 var det ikke mange norske konvertitter, og de få som valgte å ta dette skritt, slo seg ned på kontinentet. På studiereisen i Europa møter Abel en av våre konvertitter, Jacob Nicolai Møller, onkel til en av hans reisekamerater. Gjennom Møller bringes vi inn i et spennende persongalleri: Han hadde i årenes løp hatt nær kontakt med Heinrich Steffens, Hegel, Bernhard Bolzano, Novalis og Schelling. Møller, som var opptatt av fornuftens fatteevne, hadde et yndlings-sitat av Bolzano: «Det endelige er relativt; alt relativt må til sist ha sin grense i et absolutt. Gud er det absolutte, følgelig har alt endelig et forhold til Gud».

Niels Henrik var ikke spesielt opptatt av filosofi, men Møller kan ha vært den som senere fikk Niels Henrik til å se nærmere på Bolzanos matematiske skrifter. Og omgang med så mange filosofer, deres tenkning og tro på muligheten til å løse universets gåte og menneskelivets mening, må uansett ha vært inspirerende for en ung mann som sto ved begynnelsen av sitt liv som forsker.

På mange måter forsterker denne boken inntrykket av Abel som det fattige, tidlige geni. Og det går klart frem at med noe mer raushet og forståelse fra Universitetets side, kunne både hans liv blitt lengre og norsk matematisk forskning blitt bragt et langt skritt videre.

Et liv på 27 år tegnes ned for oss på 500 sider. 500 sider jeg vil anbefale alle med sans for glimrende livsskildringer, historie, vitenskap og kultur å lese.

Arild Stubhaug:

Et foranskutt lyn;

Niels Henrik Abel og hans tid.
Oslo, Aschehoug, 1996. 597 s.

Luthersk stemme om Felleseklæringen
"Vi må ha klart for oss . . . at Felleseklæringen (om rettferdiggjørelseslæren) er et viktig skritt på riktig vei og ikke en endestasjon. Det dreier seg om en prosess som, når vi deler en felles grunnforståelse, nødvendigvis må føre videre, for eksempel til gjensidig innbydelse til nattverdsbordet." Det mener Christian Krause, biskop i den tyske delstaten Braunschweig og president i Det Lutherske Verdensforbund, ifølge tidskriftet *Christ in der Gegenwart*.

Storbritannia:

Felles muslimsk-katolsk front?

Muslimere på de britiske øyer mener katolikker og muslimer må gå sammen for å bekjempe eutanasi, abort og seksuell umoral. En talsmann for muslimene, dr. Majid Katme, sier, ifølge *Catholic Herald*, at "katolikker og muslimer langt på vei har like verdier. Vi trenger å stå sammen og motarbeide de krefter som angriper våre familieverdier. Mange muslimer finner inspirasjon i de verdier de finner i den katolske kirke."

Dr. Katme viser til at troen på at "alt liv er hellig" er en grunnleggende bestanddel av "både islam, kristendom og jødedom". Bedre smertebehandling og flere "hospices", hospitaller med spesiell omsorg for terminalt syke, er svaret på kravet om legalisering av eutanasi, sier Katme. Som oppfordrer til en "handlingsplan for å redde samfunnet fra umoralen. Våre to tros-samfunn trenger bedre koordinering og bedre kommunikasjon."

26 Pavens budskap til verdens statsjefer: Om rettferd og fred

Det var så ymse hva norske medier - trykte og andre - formidlet av innholdet i *pave Johannes Paul IIs budskap til den Verdensfredsdag* den katolske kirke markerte den 1. januar. Enkelte journalister syntes mer interessert i terping på gamle fordommer og interne katolske kontroverser, som paven ikke tok opp, enn i pavens faktiske anliggende - fred, rettferd, menneskerettigheter og, ikke minst, staters ansvar i den forbindelse. Gode grunner altså - selv om det nå er ganske så post festum - til et referat av hva paven faktisk sa.

"Måtte det lovverk som gjelder i de land dere styrer, være en garanti for rettferd for folket og et incitament for folk til selv å vise samfunnsansvar," var pavens oppfordring til verdens statsjefer. Han minnet om at "rettferdighet går hånd i hånd med fred og er varig og aktivt knyttet til fred". Rettferdighet bygger på respekt for menneskerettighetene som er "universelle, ukrenkelige og umistelige". Han minnet om at det i år er 50 år siden FN's Menneskerettighetserklæring ble proklumulert. Der heter det bl.a. at "anerkjennelse av den iboende verdighet og de like og umistelige rettigheter som tilkommer alle medlemmer av den menneskelige familie, er grunnlaget for frihet, rettferdighet og fred i verden." Paven understreket at det må "økt innsats til" for å sikre familiens rettigheter, "for familien er samfunnets grunnleggende enhet og en naturbestemt enhet".

Paven tok også opp de enorme geopolitiske forandringer som har funnet sted siden 1989, og den betydning globaliseringen av økonomi og finans har for flertallet av verdens mennesker. "Men vil alle få nytte godt av den? Vil alle i det minste ha en sjanse til å leve under fredelige forhold?"

spurte paven. "Skal samfunnet bli mer rettferdig og fredelig, må internasjonale organisasjoner omgående bidra til å fremme sansen for at alle har ansvar for fellesskapet. Men underveis må vi aldri miste mennesket som person av syne," understreket paven. Han beklaget at mange land med "skjøre finansielle eller økonomiske potensialer" utestenges fra globaliseringen, og pekte på det tunge åk utenlandsgjelden utgjør for mange land. Han viste til at internasjonale finansinstitusjoner nylig har søkt å lette denne byrden, og mente "rikere land kan bidra med adskillig i denne sammenheng ved å støtte disse tiltakene og bidra til å sette dem ut i livet".

Men gjelden utgjør bare én del av det paven kaller "den vedvarende, hårnakkede fattigdom" og "de nye ulikheter": "Vi kan ikke lenger finne oss i en verden hvor noen lever i enorm rikdom og andre i ytterste fattigdom. Slike kontraster er en krenkelse av mennesket som person." Tiltak for å få bukt med fattigdommen forutsetter vilje hos det internasjonale samfunn til å handle "med den nødvendige politiske beslutsomhet", men skal det bli en varig løsning, må alle være med og yte sitt.

Også innen de enkelte land finner man ofte alvorlige ulikheter, som fattigdom, og korrupsjon, som "håner lovverket og ignorerer reglene for rettferd og fred". Det er det offentlige som må få bukt med disse utvekstene, sa paven, og minnet om at staten er "en forvalter av folkets ressurser og må alltid ha det felles beste for øye". Ressurser som er allemannseie, må ikke på kriminell vis nyttes til privat bruk.

Paven tok særlig opp hvor vanskelig, for ikke si umulig, det er for mange land å oppnå rettferdige kredittbetingelser, noe som ytterligere forverrer en allerede vanskelig situasjon. Han roste firmaer som tilbyr fattige "mini-kreditt" på gunstige betingelser; det bør bli flere slike tiltak, sa paven. Som også tok opp vold mot kvinner og barn; slik vold er en av de mest utbredte krenkelser av menneskerettighetene. Han fordømte også tvungen prostitusjon, barnepornografi og utbytting av barn på arbeidsmarkedet.

Paven kom også inn på det tilstundende 2000-årsjubileet, et jubileum som minner oss om at vi er avhengige av Skaperen, men også om at jubelår tradisjonelt er en tid for å frigi slaver, gi tilbake land og slette gjeld. De kristnes varemerke må være omsorg for de fattige, svake og lidende - det krever at man avviser den tanke at livets verdi ligger i å søke egen makt og fornøyelser. Paven minnet om Det 2. Vatikankonsils oppfordring: Et virkelig solidarisk samfunn krever at de mer velsetuerte ikke bare gir til de fattige av det de selv synes de kan unnvære. Det er heller ikke nok med kun materielle gaver - "det som trengs, er en vilje til å dele som ser det som en ære å få gi omsorg og støtte til medbrødre og søstre i nød. De fattige har ikke råd til å vente lenger. De trenger vår hjelp nå, og det er deres rett å få, omgående, det de trenger."

USAs og Canadas unge katolikker støtter paven

En underskriftskampanje der skoleungdom og studenter i USA og Canada uttrykker sin støtte til kirkens lære, har samlet over 90.000 underskrifter. Oppropet inneholder en sterk støtte til pave Johannes Paul II og

alt det han og kirken lærer. "Kanadiske undertegnere av oppropet har forpliktet seg til å be minst én rosenkrans for at katolikker som har reservasjoner overfor visse sider ved kirkens lære, må bli omvendt," skriver *Catholic Herald*.

Om bibeltroskap

"Bibeltroskap kan umulig hovedsakelig handle om privatmoral og prinsipper, men må vel enda mer dreie seg om det som omtales aller mest i Skriften: Godhet, overbærenhet, nestekjærlighet, solidaritet og positiv omtale av andre. I stedet for en underlig form for hellig mistenksomhet overfor hverandre, har vi i kirken mye å lære av miljøer som i praksis etterlever raushet og romslighet i omgangstone og omtale," skriver Per Anders Nordengen i *Vårt Land*.

27

Per Bang:

Takk, Ronald, og velkommen Nikolas

Det vakte mange fornøyde nikk, og muligens også noen forbausede hakeslepp da pater *Ronald Hölscher* i St. Hallvard menighet i Oslo lot det gjøre kjent, både i menighetsbladet "Hallvardsvaka" og i intervju med "Vårt land", at han ville forære det som ble samlet inn til ham på hans 70-årsdag til imamen ved moskéen i Åkebergveien.

Bak dette tiltaket ligger et initiativ som har knyttet en kontakt mellom kirke og moské. For innpå halvannet år siden ble det foreslått for menighetsrådet at vi skulle invitere imamen, som så å si er nærmeste nabo, til et møte hos oss for at vi skulle bli bedre kjent med hverandre. Dette var ikke noe radikalt nybrottsarbeid, i mange år har speiderkjelleren under St. Hallvard vært møtested for nabolagets muslimske barn, som er kommet for å se tegnefilm, spille bordtennis og spise godter. Deres foreldre har aldri hatt noe imot dette, for pater Ronald har forsikret dem om at han ikke gjøre det minste forsøk på å påvirke barna religiøst. "Min oppgave," sier han, "er å vise dem Gud."

Da imamen med familie besøkte oss ifjor, fikk vi god kontakt, og begge parter opplevde at vi visste altfor lite om hverandre, og at dette måtte vi gjøre noe med for det gode naboskaps skyld.

Dermed var noe av rammen for feiringen av pater Ronalds utrolige 70 år gitt, og enda en gang fikk vi bekræftelse på at både kirken og menighetssalen er altfor små. Det var vanskelig å komme frem til kirkekaffen, barn som ble borte fra foreldrene, måtte

"... og endog overrøkkelse av en kongekrone som en av de tre hellige visstnok hadde lagt etter seg for et par uker siden!"

Foto: Maria Giæver

etterlyses, et kakebord kollapset i trengselen, bare de heldige fikk sitteplass, og festdirigent Frøydis Gustavsen måtte ønske velkommen to ganger før noen hørte henne. Det var sang av barnekoret fra St. Sunniva, hilsnings-taler fra mange, en flaske vin som etter giverens uttalelse skulle smake som "et opptog av engler i fløyelsbukser ned gjennom svelget" og endog overrøkkelse av en kongekrone som en av de tre hellige visstnok hadde lagt etter seg for et par uker siden! Det var presanger og blomster og takk fra mange, mange - og det var pater Ronalds egne ord.

Det eneste som manglet, var imamen. På grunn av muslimenes hellige måned Ramadan var han opptatt, men pater Ronald overrasket mange med å forsikre at de innsamlede pengene skulle gis til imamen, til beste for muslimske barn.

Ronald - egentlig Willem - Hölscher er fra Amsterdam hvor hans far, som var baker og konditor, hver morgen satte et melet kors på guttens panne før han gikk på skolen. En barnepike i familien hadde en bror som var misjonær, og det ville også Ronald bli. Da han begynte å studere, måtte han og klassekameratene bo på et loft hvor eimen av himavla sigaretter ennå hang tungt i luften. "Klarer han det, så har han helt sikkert et kall," sa Ronalds far. Og kallet hadde han - et praktisk, jordnært kall til kjærlighet. I 1956 ble han presteviet og var klar til å dra til Ny Guinea, men på ti minutter ble skjebnen endret: Det ble St. Ansgar i Kristiansand i ti år, deretter St. Hallvard i Oslo.

Når han nå fyller 70, har han bedt om å bli fritatt for vervet som sogneprest og moderator, og også det ønsket ble oppfylt. Samtidig som vi gratulerte og takket Ronald, gratulerte vi og ønsket velkommen pater Nikolas Goryczka, som av biskop Schwenzer ble innsatt som Ronalds etterfølger.

Det han trodde var en ny måte å tjene på, viser seg å være en 750 år gammel tradisjon, forteller pater *Ronald Hölscher* i et intervju med *Vårt Land*: "Den hellige Frans, året var 1219, skulle på visitt til sultanen. Allerede han tenkte at det ikke alltid var riktig å skulle omvende hverandre, og kom i stedet med en fredsplan der han fortalte sultanen at han var sendt av Gud, og ønsket ham fred og alt godt. Den første klosterregel sier således at når brødrene vil reise til de vantro for å misjonere, så skal det ikke være for å diskutere religion, men for å tjene," sier pater Ronald.

Svar på teolog-rapport

“Læren om at prestevigsel kun er for menn, er så ‘definitiv’ som man med rimelighet kan forvente - den er forankret i Skriften, bygger på en ubrutt tradisjon innen kirken, og den støttes av seriøse teologiske verk og er blitt fremsatt av læreembedet som noe som krever ‘definitiv’ tilslutning,” heter det i en uttalelse fra de amerikanske biskopers Læreutvalg. Uttalelsen er en reaksjon på

Catholic Theological Society of Americas (CTSA) uttalelse (referert i St. Olav) fra i fjor der holdbarheten av kirkens tradisjonelle argumenter mot prestevigsel av kvinner trekkes i tvil.

Læreutvalget mener CTSA's uttalelse “fremmer den villedende konklusjon at kirkens praksis med å reservere prestevigsel for kvinner er uten bibelsk fundament. Pavens uttalelser om saken “står ikke i motsetning til hans uttalelser om kvinners ver-

dighet og likeverd”. En grunnleggende svakhet ved CTSA-rapporten er at den “ikke i tilstrekkelig grad skiller mellom kirkelige tjenester og sakramental ordinasjon”, mener Læreutvalget. Som tilføyer at “skillet mellom det sakramentale prestedømmet og annen kirkelig tjeneste. . . er av avgjørende betydning om kirkens nei til kvinnelige prester. . . ikke skal fremstå som en krenkelse av rettferdigheten.”

Uro omkring “katolsk orientering”:

Redaktøren går av - etter krav fra biskopen

Det har vært uro rundt Danmarks katolske kirkeblad, *katolsk orientering* (k.o.), i det siste, og i k.o. for 26. november meddelte generalvikar *Lars Messerschmidt* at pater *Wilhelm Wuyts* O. Praem, sjefredaktør og ansvarlig utgiver av bladet, nå gikk av, og at k.o.s mangeårige redaksjonssekretær, *Knud Kluge*, var konstituert som ansvarshavende redaktør. I samme nr. av bladet redegjorde biskop *Czeslaw Kozon*, som overtok etter biskop *Hans Martensen* våren 1995, for endringene: uenighet om den redaksjonelle linje, en konflikt som, ifølge biskopen, ikke kunne løses. Kozon takket imidlertid pater *Wuyts* som har vært redaktør siden 1974, for hans “store og kvalifiserte arbeid”.

I det påfølgende nr. av k.o. (10. desember) kom det frem at det er biskop *Kozon* selv som har bedt *Wuyts* om å søke avskjed. Under overskriften “fortielsen kunst” påpeker *Wilhelm Wuyts* at dette ikke ble nevnt i generalvikarens og biskopens redegjørelser om saken; heller ikke ble det nevnt at han i sin oppsigelse uttrykkelig fremhevet at han etterkom biskopens oppfordring under protest og “uten på noen måte å godta biskopens argumentasjon” for den tvungne avgang. Den dialog mellom k.o.s redaksjon og biskopen som det lå an til etter et pastoralrådsmøte der k.o.s redaksjonelle profil stod på programmet, kom aldri virkelig i gang, skriver *Wuyts*: Han fant å måtte avvise som dialoggrunnlag en 12 siders gjennomgang av bladets siste 5 årganger, forfattet på biskopen *Kozons* oppfordring av *Erling Tiedemann*, som nylig overtok ledelsen av Kateketcentralen i København. *Wuyts* minner om at *Tiedemann* for 10 år siden rettet skarpe angrep nettopp mot k.o.s redaksjonelle linje, og at *Tiedemann* “de siste to år gjentatte ganger er nevnt som min etterfølger”.

I samme nr. av k.o. skriver biskop *Kozon* at han er “lei av” kritikk for sin håndtering av saken: Siden den kritiske gjennomgåelse av k.o. ble utført “på mine vegne, er det vel naturlig at den er skjedd ved en person som deler mitt syn på k.o.”. Biskopen vedgår at *Wuyts*' avgang ikke var frivillig, og at “dette skulle ha vært presisert i min redegjørelse av 26. november”. På et pastoralrådsmøte i begynnelsen av november forklarte biskopen at konflikten dreiet seg om bladets linje og holdning og måten nyheter presenteres på i overskrifter og utvalg; k.o. gir, ifølge biskopen, et pessimistisk bilde av kirken, bladet fremmer ikke samholdet blant katolikken og inngir ikke håp. I sin redegjørelse 10. desember skriver *Kozon* at bladet i fremtiden ikke skal “ensrettes, sensureres eller nyheter forties”; hans ønske er “et blad som i sin bredde formidler glede og håp og kan bidra til å forme vår katolske bevissthet”.

Avtroppende redaktør *Wuyts* har fått massiv støtte fra k.o.s lesere i form av leserbrev, og en underskriftskampanje i tiden 25.-28. november (deadline for k.o.) samlet over 200 underskrifter, hvorav mange prester. “Biskopen har flere ganger betonet at et bispedømmeblad som k.o. er biskopens blad”, heter det i oppropet, “og dette er i siste instans riktig. Men nettopp dette ‘siste instans’ er et viktig aspekt. For også vi, katolikken i Danmark, er så sannelig bispedømmet! Det handler om et grunnleggende kirkesyn. Biskopen og vi er ikke et enten-eller men, et både-og. Derfor håper vi inderlig at den balanse mellom å være biskopens blad og lesernes blad, som k.o. på en god måte har evnet å bevare, også må kunne holdes under en ny ledelse,” heter det i oppropet.

Imponerende bokutgivelse!

- Det er ikke vanlig at en som har rundet de åtti fremlegger et vitenskapelig manuskript. Dette er dessuten en meget viktig bok, og jeg er meget imponert, sa professor *Svein Aage Christoffersen* ved en boklansering på Det teologiske fakultet nylig. Den 84-årige er sr. *Borghild Gundersen*, og boken *Knud Carl Krogh-Thonning. Den lærde, høykirkelige teolog*. St. Olav-lesere som har vært med en stund, vil huske en artikkel har i bladet for nesten 10 år siden av sr. *Borghild Gundersen* om *Krogh-Thonning* (1842-1911), den høykirkelige teologen og presten, som samtiden omtalte som like lærd som selveste professor *Carl Paul Caspari*, *Krogh-Thonnings* lærer. I 1890 konverterte *Krogh-Thonning*, forfatter av en rekke teologiske bøker, til den katolske kirke og havnet, også av den grunn, på sidelinjen i norsk kirkeliv. De høykirkelige ble i 1880-årene nærmest et symbol på det gamle embedsmannsveldet som stod for fall. Nå foreligger altså et 200 siders vitenskapelig verk om *Krogh-Thonning*. Utgivelsen er en del av forskningsprosjektet *Den kristne moraltradisjon i Norge fra 1814 til i dag*, som inngår i Norges Forskningsråds program for Kultur- og tradisjonsformidlende forskning (KULT).

- *Krogh-Thonning* var riktignok ikke etiker, men dogmatiker, men han trakk seg ikke tilbake til noe elfenbenstårn, påpekte *Christoffersen*. Hans tanker hadde bl.a. kampen om liberalismen og parlamentarismen som viktige impulser, og han var bidragsyter til og representant for en viktig tradisjon. Og selv om den høykirkelighet han representerte, ikke ble “løsningen på liberalitets- og autoritetsproblemet”, er sr. *Borghilds* avhandling ikke bare et tilbakeblikk på en teolog som på en måte havnet på sidelinjen. - Det er utfordrende å bli presentert for denne teologen i dag, understreket *Christof-*

Enn om presten velsignet konserten?

"Alle mennesker har et skjønnhetsbehov. Jeg tror ikke at kirken har forstått dette til fulle," sier Ingeborg Moræus Hanssen, kinosjef i Oslo, i "Kastanjebladet", menighetsblad for Frogner menighet i Oslo. "Når vi nordmenn reiser til utlandet, besøker vi de store katedralene og nyter dem. Her hjemme har jeg noen ganger følelsen av at

det er høyere himmel i Colosseum kino enn i enkelte norske kirker.

Kirkene skulle være sentrum for våre største musikere og sangere. Det er fint at Frogner kirke brukes til konserter. Men jeg har ofte tenkt hvorfor står ikke presten foran alteret og ønsker folk velkommen og velsigner konserten? Det er jo et vigsløst rom!"

Folkereligiositeten - ikke å forakte!

"Vi må verdsette at mennesker har fått tilbake den religiøse strengen i sjelen," sier teologi-professor Berge Furre. "Selv om mange tar litt herfra og derfra og setter sammen sin egen religion, skal vi vokte oss vel for å forakte folkereligiositeten.

Kanskje er det vår skyld at det er blitt vanlig å tro på sjelevandring, kanskje har vi ikke forkynt oppstandelsen klart nok?" ifølge Vårt Land.

29

fersen, godt sekundert av dekanus Trond Skard Dokka, som ønsket Krogh-Thonning, i sin tid lærer ved Praktisk-teologisk seminar, "velkommen hjem til sitt *alma mater*". At hjemkomsten kunne feires under Bønneuken for kristen enhet, var en ekstra glede: - En av Krogh-Thonnings bærende idéer var nettopp at 'de alle må være ett', og disse ordene innleder fjerde bind av hans *Christelig Dogmatik*," sa Skard Dokka.

Også søster Borghild, tydelig rørt over varm hyllest, blomster og feststemning - teologisk fakultet vartet opp med snitter og vin - understreket Krogh-Thonnings økumeniske sinnelag: - Han mente blant annet at rettferdiggjørelseslæren, et av de store stridsemner ved reformasjonen, ikke var så ulik blant katolikker og protestanter, så han var på en måte 100 år forut for sin tid, sa sr. Borghild, med underforstått henvisning til den "Felleserklæring om rettferdiggjørelseslæren" som snart skal undertegnes mellom lutheranere og katolikker.

- Som ung hadde jeg stor lyst til å studere teologi, kunne sr. Borghild fortelle, - men dengang var det bare to kvinner som hadde valgt dette studiet, så jeg valgte filologien. Allerede i forbindelse med min konversjon fikk jeg tak i noen bøker av Krogh-Thonning, og det skjerpet min interesse for teologi. Jeg begynte å skrive på boken om ham for mange år siden, men sykdom og forskjellige andre forhold gjorde at jeg ikke har rukket å fullføre den før nå, sa sr. Borghild. Som siden 1952 har tilhørt den engelske undervisningskongregasjonen *Holy Child of Jesus*; i årene 1971-82 var hun i Norge og arbeidet med oversettelsen av *Missale Romanum* til norsk. Hun har tidligere utgitt *Cardinal Newman and apologetics* i Det Norske Vitenskaps-Akademis skriftserie.

St. Olav gratulerer hjertelig med utgivelsen!

UKJ

Sveits:

Roma flytter omstridt biskop

Den omstridte biskop *Wolfgang Haas* av Chur i Sveits er utnevnt til erkebiskop av Vaduz, et nyopprettet erkebispedømme som omfatter fyrstedømmet Liechtenstein. Det nye erkebispedømmet har 25.000 innbyggere mot 680.000 i bispedømmet Chur, som bl.a. omfatter Zürich. Opprettelsen av det nye erkebispedømmet ble bekjentgjort samtidig med Haas' utnevning. Haas er selv fra Vaduz, som siden 1600-tallet har vært en del av bispedømmet Chur.

Biskop Haas har vært i konflikt med store deler av geistligheten og legfolket i bispedømmet Chur siden han ble utnevnt i 1990 (cf. nyhetsnotiser i St. Olav, senest i nr. 11/12-97). Han ble utnevnt mot domkapitlets uttalte ønske og oppfattes av mange som autoritær og konservativ, med liten vilje til dialog og kommunikasjon. For en tid siden måtte Haas vedgå at den dokortittel han hadde smykket seg med, ikke tilkom ham. Roma har fått oppfordringer både fra legfolk og geistlige om å få slutt på den vanskelige situasjonen. Også på regjerings- og diplomatnivå har det vært uttrykt bekymring over splittelsen og stridighetene i bispedømmet Chur.

I 1993 utnevnte Roma to hjelpebiskoper for å skape mer balanse i bispedømmet, men i november i fjor rokket Haas ved denne balansen: Han utnevnte tre biskoppelige vikarer, noe som sikret ham flertall ved evt. avstemninger i bisperådet. Bispedømmets fjorten dekaner har protestert mot utnevnelsene som de kaller "en provokasjon" og "en fornærmelse overfor Roma og bispedømmet". Haas har hittil ikke vært villig til å trekke seg fra Chur eller la seg forflytte.

Ca. 1000 mennesker demonstrerte høylydt da Haas ble innsatt som erkebiskop rett før jul. Liechtensteins regjering kaller Vatikanets fremgangsmåte i denne saken for "uakseptabel": Opprettelsen av det nye erkebispedømmet er skjedd "uten samtykke fra de lokale myndigheter", og det nye erkebispedømmet er "uønsket". I en erklæring fra landets parlament, vedtatt med 24 stemmer mot én, heter det at man er "oppbragt" over utnevnelsen. Ved en pressekonferanse i midten av desember i fjor sa lederen for Liechtensteins regjering at gjentatte forsøk på å få direkte eller diplomatisk kontakt med Roma om denne saken, ikke hadde ført frem. Fyrsten av Liechtenstein, som er en venn av pave Johannes Paul II, har gitt uttrykk for at man bør ha tillit til Romas disposisjoner.

I et åpent brev til sitt nye erkebispedømme sier biskop Haas at han er klar over at mange er foruroliget over hans overførsel til Vaduz, og at han selv "føler dyp smerte". Men opprettelsen av det nye erkebispedømmet representerer "nye muligheter for de troende", skriver Haas, som understreker at hans nye stilling "ikke vil påføre materielle byrder for landet Liechtenstein og dets folk". Haas sier at han som biskop av Chur forsøkte å handle "etter Guds vilje og i overensstemmelse med min samvittighet, og slik jeg mente det var min plikt overfor det kirkelige fellesskap og enkeltmennesker". Han ber også om tilgivelse fra dem han måtte ha såret.

(Kilder: RM, The Tablet, CiG og Catholic Herald.)

A/S NORSKE SHELL

Leverandør av oljeprodukter til de fleste katolske institusjoner.

BESTILLING 66 99 74 00 - SERVICE 66 84 84 86

Vennligst meld
adresseforandring

til

St.Olavs ekspedisjon,
Akersvn. 5, 0177 Oslo
tel.: 22 20 72 26

30 Liturgisk kalender

FEBRUAR

- Tir 3. Den hl. Ansgar Jes 52,7-10;
Mark 1,14-20 - I Tromsø Stift
(utenom domkirken):
VIGSELSFEST FOR VÅR
FRUES DOMKIRKE I
TROMSØ -
Esek 37,1-2.8-9.12;
1 Kor3,9b-11.16-17;
Joh 2,13-22
I Tromsø (domkirken):
HERRENS FREMSTILLING I
TEMPLET.
Mal 3,1-4; Hebr 2,14-18;
Luk 2,22-40
- Ons 4. 2 Sam 24,2.9-17;
Mark Mark 6, 1-6a
- Tor 5. Den hl. Agathe.
1 Kong 2,1-4.10-12; Mark 6,7-13
- Fre 6. Den hl. Paul Miki og hans
ledsagere - de japanske martyrer.
Sir 47,2-1 1; Mark 6,14-29
- Lør 7. 1 Kong 3,4-13; Mark 6,30-34
(Norske Tidebønner - uke 1)
- SØN 8. 5. SØNDAG I DET
ALMINNELIGE KIRKEÅR -**
Jes 6,1-2a. 3-8;
1 Kor 15,1-11; Luk 5,1-11
- Man 9. 1 Kong 8,1-7.9-13; Mark 6,53-56
- Tir 10. (Den hl. Scholastica)
1 Kong 8,22-23.27-30;
Mark 7,1-13
- Ons 11. (Vår Frue
av Lourdes) 1 Kong 10,1-10;
Mark 7,14-23
- Tor 12. 1 Kong 11,4-13; Mark 7,24-30
- Fre 13. 1 Kong 11,29-32; Mark 7,31-37
- Lør 14. DE HL. KYRILLOS OG
METODIOS -
VERNEHELGENER FOR
EUROPA.
Apg 15,46-49; Luk 10,1-9

(Norske Tidebønner - uke 2)

**SØN 15. 6. SØNDAG I
DETALMINNELIGE
KIRKEÅR -** Jer 1 7,5-8; 1 Kor
15,1Z,16-20;
Luk 6,17.20-26

Man 16. Jak 1,1-11; Mark 8,11-13

Tir 17. (De syv stiftere av
servitterordenen) Jak 1,12-18;
Mark 8,14-21

Ons 18. Jak 1,19-27; Mark 8,22-26

Tor 19. Jak 2,1-9; Mark 8,27-33

Fre 20. Jak 2,14-24.26; Mark 8,34-9,1

Lør 21. (Peter Damian) Jak 3,1-10;
Mark 9,2-1 3

(Norske Tidebønner - uke 3)

**SØN 22. 7. SØNDAG I DET
ALMINNELIGE KIRKEÅR -**
1 Sam 26,2-7.12-13.22-23;
1 Kor 15,45-49; Luk 6,27-38

Man 23. Den hl. Polykarp. Jak 3,13-18;
Mark 9,14-29

Tir 24. Jak 4,1-10; Mark 9,30-37

Ons 25. **Askeonsdag - faste- og absti-
nens.** Joel 2,12-18; 2 Kor 5,20-
6,2; Matt 6,1-6. 16-18

Tor 26. Jer 18, 18-20; Matt 20, 17-28

Fre 27. Jer 17,5-10; Luk 16, 19-31

Lør 28. 1 Mos 37,3-4. 12-13a. 17b-28;
Matt 21,33-43; 45-46

MARS (Norske Tidebønner - uke 4)

SØN 1. 1. SØNDAG I FASTEN -
1 Mos 26,4-10; Rom 10,8-13;
Luk 4,1-3

Man 2. 3 Mos 19,1-2.11-18;
Matt 25,31-46

Tir 3. Jes 55,10-11; Matt 6,7-15

Ons 4. Jona 3, 1 -1 0; Luk 11 ,29-32

Tor 5. Est 14,1.3-5.12-14; Matt 7,7-12

Fre 6. Esek 18,21-28; Matt 5.2-26

WHO og norsk verdidebatt

“Hallvard Lange (den mest begavede internasjonale aktør nedskriveren av disse linjer opplevde som sjef) understreket alltid at det var av kritisk betydning for internasjonale organisasjoner at kandidatens egen tyngde teller mest når ledige stillinger skal besettes,” skriver Erik Lykke, tidligere avdelingsdirektør i OECD og tidligere medlem av Rettferdighet og Fredkommisjonen i Oslo katolske bispedømme, i et innlegg i Aftenposten.

Lykke påpeker at det “aldri har vært investert tilnærmet så mye penger og arbeidskraft” som det nå gjøres for å sikre Gro Harlem Brundtland en generaldirektørstilling i WHO. “Brundtland nådde ikke opp i NATO og FN, men bakgrunn, ry for arbeidskapasitet, ambisjoner og selvbevissthet skulle plassere henne i forreste rekke blant kandidatene til Verdens helseorganisasjon.”

Mange av dagens store etiske utfordringer er å finne nettopp innen helsesektoren, skriver Lykke: Fosterdiagnostikk og abortpraksis leder til et “sorteringssamfunn”; “aggressiv industri og eksperter vil bli kvitt etiske stengsler”; innsikt i og manipulering av gener og befruktning “er i ferd med å bringe oss ut i tilstander som ingen myndighet later til å være forberedt på å håndtere”. Lykke noterer videre at “vår nye regjering distanserer seg fra noe av sin forgjengers tankegods”, og at “etisk tilstand skal debatteres”. Og nettopp i det perspektiv, understreker Lykke, er Verdens helseorganisasjon “en sentral arena”. For: “Hvilke hensyn skal få overtaket? Hvilke strategier kan influere på utviklingen? Hvordan skal regjeringene anbefales å forholde seg? Hva slags bistand vil WHO yte? I hvilke retninger vil Gro Harlem Brundtland bestrebe seg på å lede organisasjonens arbeid? Hva venter Bondevik-regjeringen seg av Norges kandidat?” spør Lykke.

Bønnens apostolat i februar:

At fermingens sakrament må bli høyere verdsatt
i katekesen og i kirkens liv.

At de unge kristne fellesskap må finne velegnede folk
til å undervise ved presteseminarer og studiesentre.

Neste nummer utgis 3. mars. Signerte artikler står for forfatterens egen regning.

Ansvarshavende redaktør: Unni Klepper Joynt
Faste medarbeidere:
Olav Egil Aune Albert Raulin o.p.
Liv Greni Gunnel Vallquist
Bernt Eidsvig
ISSN 0802-6726

Akersveien 14, 0177 Oslo
Redaksjon: Tlf. 22 20 72 48
Ekspedisjon: Tlf. 22 20 72 26
Årsabonnement (Norge): kr. 210,—
Øvrige europeiske land: kr. 220,—
Andre verdensdeler: kr. 230,—
Annonser 19 dager før utgivelsesdagen.
Bankgiro 6022.20.13073. Postgiro 0807 2046480

31

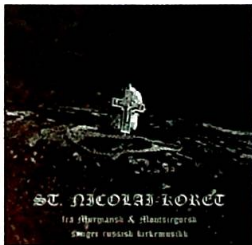
**St.
OLAV**

BOKHANDEL

Akersveien 14, 0177 Oslo
Telefon: 22 20 72 48
Fax: 22 36 02 63

Åpningstider:
Mand-Fred.: 10.00-17.00.
Lörd. 10.00-14.00.

**LYST TIL Å STIFTE
BEKJENTSKAP MED EN
«NY» 1600-TALLS-
KOMPONIST?
«STILL MUSIC OF THE SPHERES»**
Consorts by William Byrd and
Richard Mico.

Den har fått glimrende omtale.

Dersom du ikke fikk med deg St. Nikolai - korets Norges-turnè i okt./nov.-97: Lytt på CDen! Deres sang «trekker himmelen ned på jorden» stod det skrevet i deres turnèprogram.

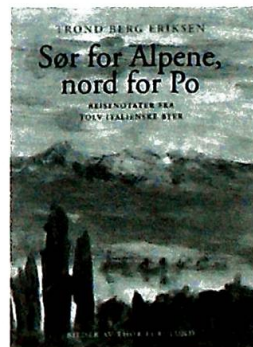
**DEN NYESTE BOKEN
FRA ST. OLAV
FORLAG:**

**AUGUST FRANZEN:
DEN KATOLSK KIRKES
HISTORIE.**
St. Olav forl. - 97. Ib. Kr.285

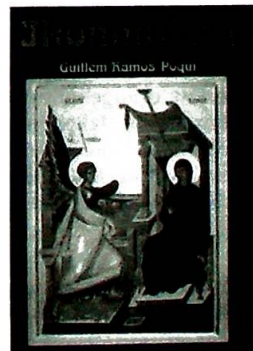
- Spenner fra kirkens grunnleggelse fram til i dag, og inneholder bl.a. paveliste og tidstabell.

**LES NÅ! REIS ETTERPÅ
TROND BERG ERIKSEN:
Sør for Alpene, nord for Po**

Reisenotater fra tolv italienske byer.
Aschehoug -97. Ib. Kr. 368

**RAMOS-POQUI:
IKONMALING**
En innføring i ikonmalingens teknikk, men også ikonenes historie, betydning og tolkning har fått sin plass.

Forsythia -97. Hft. Kr. 259

Blikk
på tiden

Havana og hva så?

Når dette leses, er han dradd hjem Nigjen, vår mann i Havana. Som denne gang het Johannes Paul II. Et pavebesøk på Cuba, marxismens og statsateismens siste, om enn noe smuldrerende, skanse i vest, er historiske greier - det var pressen enig om allerede da innbydelsen ble kjent i november 1996. Castro, offisielt i Roma for å delta på FNs matvarekonferanse, fikk på korteste varsel ordnet en privataudiens hos paven og gjentok sin invitasjon fra tidligere: Kom til Cuba. Den tidligere jesuittskoleelev, nå en noe falmet *lider maximo*, hadde latt sin revolusjonære bunad være hjemme og stilte i borgerlig dobbeltspent blådress til møtet med *pontifex maximus*, den store brobygger paven pr. tittel og overbevisning er forpliktet til å være.

Men litt revolusjonær sus var det da over evenementet, om vi husker rett: Castro suste inn i Vatikanstaten med maskingevær på biltaket!

Og paven sa ja.

Det er nok særlig som brobygger - helst over til USA! - paven er velkommen på Cuba. Vatikanet har hele tiden vært konsekvent motstander av USAs handelsboikott av Castro-land, ut fra det prinsipielle syn at slikt smerter mest på bunnen av samfunnet. Og etterhvert befinner svært mange cubanere seg nettopp der, for øyas rom, sukker og sigarer selger ikke som før kommunismens fall: Det var bak jerntepper og murer i øst hovedkundene befant seg.

Apostelen og menneskerettsforkjemperen Johannes Paul II tør være mindre kjærkommen. Den katolske kirke har ikke hatt det spesielt hyggelig under

Castro - til tross for at kirken i utgangspunktet stilte seg positivt til den unge revolusjonære helten som, med kors på uniformen og et sosialt program langt på vei i tråd med kirkens eget, felte Battista i 1959. Men tingene skulle snart snu. Revolusjonen var knapt to år da martyriet begynte for troende og dissidenter på Cuba. Nok å nevne navn som Jorge Valls og Armando Valladares.

Først i 1985 fant Castro det for godt å møte landets biskoper; pådriver til møtet var Frei Betto, brasiliansk frigjøringssteolog. Dagens cubanske kirke er ingen borgerskapets kirke, den er fattig både på personell og midler og lever sitt stille liv innen det begrensede rom den etterhvert har fått tilbake: Den får feire messe og drive sjelesorg, men ingen skoler og religionsundervisning, takk! Og ingen adgang til media! Biskopene arbeider for forsoning; de er ikke dissidenter. Rundt 50 prosent av Cubas 11 millioner innbyggere er døpt, rundt 1 prosent "praktiserer".

Men: "Cuba er 500 år, og det eneste faste nærvær i alle disse årene har vært kirken," sa mgr. Céspedes, generalvikar i erkebispedømmet Havana, før pavebesøket. "En kommunistisk venn sier det slik: Den eneste form for uoppløselig ekteskap Cuba kjenner til, er mellom den katolske kirke og det cubanske folk." Noen Polen-effekt av pavebesøket, har Céspedes liten tro på: Castros revolusjon var en hjemmestrikket affære, ikke et regime pådyttet nasjonen utenfra av en tradisjonell fiende - som i Polen.

Og samtidig: Det har vært hård tau-trekking om mediedekningen av pavebesøket: Paven "live" til alt folket, slik Vatikanet krevde, syntes over støvleskaftene for Havana. Kan det skyldes at det sosiale evangelium paven forkynner, har mangt til felles med det beste i Castros visjon, men kombineres med en respekt for enkeltmennesket som sprenger den kommunistiske kollektivismen i filler?

Når dette leses, er besøket over. Og overvåkingsutstyret demontert. For selvsagt ble apostel-etterfølgeren Johannes Paul II overvåket, apostler var suspekte folk allerede på Jesu tid!. Noen

uker før besøket ble det meldt at overvåkingsutstyr var funnet i rom der paven skulle ferdes. Det minner oss om følgende sannferdige historie, servert oss ved et frokostbord i Praha av erkebiskop Foley (man har da sine forbindelser!). Foley er leder for Vatikanets Sekretariat for sosiale kommunikasjonsmidler og en mann som, humoristisk sans til tross, neppe driver med desinformasjon: "Ved offisielle anledninger passet jeg alltid på å plassere meg under lysekronene," fortalte nå avdøde kardinal Tomasek, erkebiskop av Praha, til Foley da sistnevnte traff ham for første gang, etter Fløyels-revolusjonen, "der hadde nemlig sikkerhetspolitiet vanligvis overvåkingsutstyret, og jeg visste at nå er det i hvert fall noen som lytter til det jeg sier!"

Hvem lyttet til paven på Cuba? Festen - om det da ble en fest? - er i hvert fall over. "Back to normal" i Havana? Det vil tiden vise. Man skal ikke undervurdere den aldrende apostel Johannes Paul II. Og aller minst den Hellige Ånd. Som riktignok ikke var invitert til Cuba, men som er kjent for å få til det umulige - ubedt.

Observatoria

"Og denne har egen innebygget mikrofon, deres eksellense. . ."